

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstooitmerk

Versijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redaktie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

ENKELE OPMERKINGEN OVER DE INTERPRETATIE VAN EKONOMISCHE BEGRIPPEN DOOR HET HOF VAN JUSTITIE VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

1. Inleidin

In een eerste deel wordt de oorzaak aangegeven van de vaagheid van de begrippen, en de ekonomische aard van de begrippen in het Europees kartelrecht.

In het tweede deel wordt eerst de problematiek geschetst in verband met de interpretatie van vage begrippen in het Europees kartelrecht. Deze vage begrippen kunnen zowel juridische als ekonomische begrippen zijn.

Daarna wordt meer specifiek de problematiek bestudeerd in verband met de ekonomische begrippen die door het Hof van Justitie dienen geïnterpreteerd en toegepast te worden.

2. Situering van de problematiek

2. 1. Dinamiek van het ekonomisch recht

Het ekonomisch recht is dynamisch, zowel wanneer het zich voordoet als ordeningsrecht, als wanneer het zich voordoet als doelmatigheidsrecht.⁽¹⁾

Als ordeningsrecht vormt het een kader voor een zeer dynamische sociaal-ekonomische wereld, die op haar beurt haar invloed laat gelden op het ekonomisch recht, dat zich dient aan te passen aan een steeds wisselende realiteit.

Als doelmatigheidsrecht moet het veranderende objectieven begogen, of een zelfde objektief op een konstant heraangepaste manier trachten te realiseren, waarbij de ekonomische werkelijkheid nog duidelijker de stuwkracht is van de wijzigingen dan bij het ekonomisch recht als ordeningsrecht.

De dynamiek is niet enkel een eigenschap, maar ook vaak een doelstelling van het ekonomisch recht. Het duidelijkste voorbeeld is het kartelrecht, dat een «gezone» mededinging beoogt.⁽²⁾

Het is in hoofdzaak deze dynamiek die de oorzaak is van de plasticiteit van de aangewende begrippen⁽³⁾. Deze plasticiteit kan zich op diverse manieren uiten :

— Gebruik van ekonomische begrippen : « mededinging », « ekonomische machtspositie ».

— Aanwending van vage begrippen, die een ruime interpretatiemarge laten : « normale » (prijs), « misbruik » (van ekonomische machtspositie).

— Onzekere of onduidelijke definitie van « duidelijke » begrippen, juist door de steeds wijzigende ekonomische realiteit : « onderneming », « kartel ».

En deze plasticiteit van de begrippen geeft uiteraard een ruime interpretatievrijheid aan de rechter.

2. 2. Specifieke aard van het Europees ekonomisch recht

De verdragen die de Gemeenschappelijke Markt instellen beogen essentieel een aktieve ekonomische integratie.⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾ Het Europees ekonomisch recht is dus duidelijk een doelmatigheidsrecht. Het beperkt zich niet tot het scheppen van een kader, maar het beoogt de aktieve instelling van een gemeenschappelijke markt, met de bedoeling een aantal ekonomische, sociale en politieke objektieven te realiseren.

Deze objektieven zelf zijn overwegend dynamisch : « In het algemeen valt bij deze doeleinden op, dat op de dynamische aspecten van ontwikkeling, ekspantie en toenemende verbetering van de levensstandaard meer nadruk valt dan op de statische aspecten van evenwicht en stabiliteit. »⁽⁶⁾ Binnen het ekonomisch recht in het algemeen valt het Europees ekonomisch recht dus op door zijn specifieke dynamische aard.

Dit moet uiteraard gepaard gaan met een nog grotere plasticiteit van de begrippen, en dus tevens met een even ruime interpretatievrijheid voor de rechter. In het Europees ekonomisch recht heeft men dan ook meer dan elders gesproken over een «gouvernement des juges». ⁽⁷⁾

2. 3. Specifiek kenmerk van het Europees kartelrecht

In het Europees ekonomisch recht munt het kartelrecht nog eens uit door de aanwending van vage begrippen.

Art. 85 luidt : « Onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigin-

gen en alle *onderling afgestemde feitelijke gedragingen* welke de *handel tussen Lid-Staten ongunstig kunnen beïnvloeden* en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de *mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst*.» Elk van deze begrippen werd dan ook uitvoerig besproken door de rechtsleer, aan de hand van de rechtspraak van het Hof van Justitie.⁽⁸⁾

Het Europees kartelrecht is dus een aangewezen uitgangspunt om de problematiek te bestuderen van de rechterlijke interpretatie van economische begrippen.

Een onderscheid dient gemaakt tussen twee aspecten:

- De *vaagheid* van bepaalde begrippen, zoals « de handel tussen Lid-Staten ongunstig kunnen beïnvloeden » geeft een ruime interpretatiemarge aan de rechter.
- De *ekonomische aard* van bepaalde begrippen, zoals « het verhinderen, beperken of vervalsen van de mededinging », leidt tot interpretatiemoeilijkheden voor rechters - juristen, die economisch niet geschoold zijn.

Deze twee aspecten zullen in dit artikel belicht worden.

3. Interpretatie van economische begrippen in het kartelrecht door het Hof van Justitie

3. 1. Vaagheid van de begrippen

Zoals hoger geschetst noopt de dynamiek van het economisch leven tot een zekere vaagheid van de begrippen. Zeer nauwkeurige begrippen en rechtsregels zouden konstant gewijzigd dienen te worden.

De eigen aard van het kartelrecht vereist tevens voor elk geval een beoordeling in concreto. Ook hiervoor moeten de rechtsregels en begrippen minimaal vaag gehouden worden. Bij de interpretatie van die vage begrippen beschikt het Hof van Justitie wel over duidelijke *interpretatieregels*, die het in grote mate zelf ontwikkeld heeft⁽⁹⁾. In zijn arrest van 13 juli 1966 (Italiaanse republiek) stelt het Hof: « Overwegende dat artikel 85, deel uitmakende van het Derde aan 'het beleid van de Gemeenschap' gewijde Deel van het Verdrag, de op ondernemingen toepasselijke mededingingsregels vaststelt en ertoe strekt dat de Gemeenschap, invoege als in artikel 3 bedoeld, haar 'aktiviteit' ontwikkelt met name ter 'invoering van een regime waardoor wordt gewaarborgd dat de mededinging niet wordt vervalst', zulks ten einde tot het 'instellen van een gemeenschappelijke markt' — en alzo tot verwerkelijking van één der in artikel 2 omschreven fundamentele doelstellingen van het Verdrag — te geraken ;

dat artikel 85 derhalve in zijn geheel moet worden geplaatst in het raam — en gezien in het licht — van de bepalingen der preambule, met name die betreffende de voor het tot stand brengen van één markt noodzakelijke 'afschaffing van belemmeringen' en 'eerlijke mededinging.' »⁽¹⁰⁾

De interpretatie dient volgens het Hof dus essentieel teleologisch te gebeuren, in het licht van de (in hoofdzaak economische) doelstellingen van het verdrag.

Om een bepaald begrip te interpreteren, moet het gesitueerd worden in een economisch kader. Zowel de juridische als de economische begrippen moeten geïnterpreteerd worden aan de hand van de economische doelstellingen van het E.E.G.-verdrag. Elke interpretatie heeft dus een economische dimensie, doch niet noodzakelijk in concreto⁽¹¹⁾, maar eventueel beperkt tot een analyse in abstracto⁽¹²⁾. De problematiek van de vaagheid van de begrippen valt dus voor een deel samen met de problematiek van de economische aard van de begrippen.

Alhoewel er duidelijke interpretatieregels zijn, is het weinig waarschijnlijk dat een vaste rechtspraak de vage

begrippen na een zekere tijd een duidelijk omlinjende jurisprudentiële inhoud gaat geven.

Eerst en vooral brengt de dynamiek van het economisch leven met zich mee dat er zich zelden identieke gevallen herhalen. De rechtspraak kan zich hier dan ook veel minder dan in andere takken van het recht steunen op precedentes.⁽¹³⁾ Bovendien blijft het Hof van Justitie zelf eerder vaag bij de interpretatie van de vage begrippen.⁽¹⁴⁾

De diskretionaire bevoegdheid die aan het Hof wordt verleend bij de interpretatie van vage begrippen in het kartelrecht, geeft aan het Hof een duidelijke *beleidsfunctie*, naast en boven de traditionele functie van passieve beslechter van geschillen: « La Haute Juridiction ne se borne pas à appliquer étroitement trois conventions internationales. Elle entend, en effet, tirer toutes les conséquences des traités instituant les communautés et, par sa jurisprudence, cherche à promouvoir une unification juridique des Etats membres toujours plus poussée. »⁽¹⁵⁾

De uitoefening van deze beleidsfunctie kan uiteraard niet arbitrair gebeuren⁽¹⁶⁾. In de mate dat aan het Hof van Justitie een zekere beleidsbevoegdheid wordt gelaten, dient het Hof ook de beginselen van behoorlijk bestuur in acht te nemen⁽¹⁷⁾. Zoals verder nog zal blijken, is de theoretische interpretatievrijheid het grootst op dit gebied, doch is de feitelijke interpretatiemarge veel groter bij de appreciatie van feiten en toestanden in het licht van de verdragsrechtelijke regeling.

3. 2. Economische aard van de begrippen

Bij de interpretatie van economische begrippen in *concreto* dient de rechter rekening te houden met zeer veel economische factoren⁽¹⁸⁾. Het is juist door deze noodzakelijke beoordeling in concreto⁽¹⁹⁾ dat geen nauwkeurige algemene regel kan geformuleerd worden, die de rechter machinaal zou kunnen toepassen.

Die beoordeling in concreto vereist een zeker inzicht van de rechter in de algemene economische problematiek en meer concreet in de kartelproblematiek. Verrassend is echter de vaststelling dat de kartelproblematiek nog niet systematisch het voorwerp is geweest van een economische studie, zelfs niet in de Verenigde Staten, waar het kartelrecht nochtans reeds dateert uit de vorige eeuw.⁽²⁰⁾ De rechter zal zich dus noodgedwongen dienen te verlaten op deskundigen. Belangrijk is de vaststelling dat de rechter zich in de praktijk nooit zo intensief kan laten bijstaan door deskundige ekonomen, als de partijen, en hun advocaten, dit kunnen doen⁽²¹⁾. De verhouding tussen de respectieve deskundigen, de rechters en de partijen wordt dan een ongelijke verhouding, in het nadeel van de rechters, die minstens voor een gedeelte van de problematiek onvoldoende zelfstandig een beoordeling kunnen geven, en in gelijke mate aangewezen zijn op deskundigen, die elkaar soms kunnen tegenspreken. Dit probleem is des te nijpender wanneer we vaststellen welke ruime interpretatiemarge de rechter heeft.

Soms wordt voorgehouden dat de rechter na verloop van tijd zelf deskundig wordt doordat hij dagelijks met de problematiek gekonfronteerd wordt⁽²²⁾. Hierbij dient echter opgemerkt dat de rechter die regelmatig met kartelproblematiek gekonfronteerd wordt, hierdoor alleen nog geen technisch-economische deskundigheid opdoet, noch een werkelijke volledig inzicht kan hebben in de praktijk van het economisch leven, zoals dat verworven wordt door iemand die jarenlang in de praktijk staat.

Deze laatste opwerping geldt in zekere mate zelfs voor beroepsexperts, die niet meer actief in de beroepspraktijk staan.

Bovendien wordt van de rechter niet enkel een deskundigheid verwacht bij de definitieve beoordeling van

de zaak in het eindvonnis, maar ook bij de selectie van de relevante elementen voor de zaak, bij het onderzoek van de zaak, dat op een efficiënte manier dien te geschieden, en tevens bij de verklaring van al die elementen in hun economische kontekst. Hiervoor is de jurist onvoldoende gewapend. Zelfs op het eerste gezicht duidelijke begrippen, zoals «onderneming», blijken heel wat interpretatieproblemen te doen rijzen⁽²³⁾.

John M. Blair stelt zich dan ook de vraag naar de bijdrage, die door de economen dient geleverd te worden in het kartelrecht, zowel op het vlak van de wetgeving als van de rechtspraak⁽²⁴⁾. Normaal gebeurt een dergelijke bijdrage voor of tijdens het wetgevingsproces. In de hier besproken materie stellen we echter een verschuiving vast van wettenrecht naar rechttersrecht. Logisch gezien moet die noodzakelijke bijdrage van de economen dan ook geleverd worden op het vlak van de rechtspraak. Daar de hogergeschetste verhouding tussen rechter en deskundige echter een zekere onbevrediging geeft, dient de mogelijkheid overwogen te worden om economen op te nemen in het rechterlijk college. Dit college zou aan de andere kant evenmin louter uit economen mogen worden samengesteld. De kartelproblematiek is immers ook niet zuiver economisch⁽²⁵⁾. Dit merken we duidelijk in artikel 2 van het E.E.G.-verdrag (zie hoger). Het lijkt dus aangewezen een gemengd rechtskollege te vormen, samengesteld uit juristen en economen.

De problematiek stelt zich nog sterker voor de gewone nationale rechtbanken, die het Europees economisch recht moeten toepassen. Weliswaar kunnen die rechtbanken een prejudiciële vraag stellen aan het Hof van Justitie. Doch dit kan enkel slaan op een interpretatie van de verdragstekst, niet op een concrete beoordeling van de zaak. Nochtans is het juist bij deze concrete appreciatie en interpretatie dat zich soms de grootste moeilijkheden kunnen voordoen⁽²⁶⁾.

De werking van een gemengd rechtskollege zou waarschijnlijk nog efficiënter gebeuren wanneer de economen niet als vaste rechtters zouden benoemd worden, maar als rechtters ad hoc. Een eerste voordeel hiervan is dat voor elke deelproblematiek, zoals bijvoorbeeld de kartels, men een rechter zou hebben, die niet alleen algemeen economisch onderlegd is, maar tevens deskundig is op het specifieke terrein. Een tweede voordeel is dat men op die manier nooit komt tot (deskundige) beroepsrechtters, die weliswaar technisch-economisch voldoende kennis bezitten, doch na verloop van tijd in zekere mate gaan vervreemden van de dagelijkse praktijk van het economisch leven, waar de rechtters ad hoc actief blijven in werken.⁽²⁷⁾

Wanneer nu het probleem van de deskundigheid van de rechtters zou zijn opgelost op de hier voorgestelde, of op een andere manier, dan blijft nog steeds het probleem bestaan van de controle op de «judge-made-law». Het gaat niet op rechtters een bijna wetgevende taak te geven, en hen terzelfdertijd van alle verantwoording te ontslaan, in de overtuiging dat hun «geweten» de beste waarborg is voor een degelijke en juiste uitspraak. De uitspraken van het Hof van Justitie hebben immers een belangrijke weerslag op het economisch leven, en hebben ook op die manier een veel verder reikende draagwijdte dan de beslechting van een geschil tussen partijen.

Een eerste vereiste voor een effectieve controle op de economische rechtspraak, en in het bijzonder het Hof van Justitie, is een zo ruim mogelijke openheid van de beraadslaging. Dit impliceert de mogelijkheid voor de rechtters om elk afzonderlijk hun persoonlijke mening kenbaar te maken, om het even of ze in overeenstemming is met de meerderheidsopvatting, of er tegen in gaat⁽²⁸⁾.

Wanneer men nog verder wil gaan, kan overwogen

worden de beraadslagingen zelf voor het publiek open te stellen⁽²⁹⁾.

Een tweede vereiste is een veel grondiger motivering. Bij lektuur van de arresten van het Europees Hof stellen we vast dat regelmatig economische stellingnamen of interpretaties worden geponeerd, zonder verdere uitleg. De motivering in de arresten beperkt zich tot een juridische motivering. Economische gegevens worden als louter feitelijkeheden behandeld.⁽³⁰⁾ De eis zou kunnen gesteld worden dat economische interpretaties en stellingnamen ook economisch gemotiveerd zouden worden, met tevens eventuele verwijzingen naar gebruikte bronnen.

Een derde vereiste is het zoeken naar zoveel mogelijk objectieve criteria voor de konkrete interpretaties van economische begrippen⁽³¹⁾. De onmogelijkheid algemene, duidelijk uitgewerkte regels te formuleren, impliceert niet noodzakelijk de onmogelijkheid objectieve criteria te vinden, die gehanteerd kunnen worden bij de interpretatie van economische begrippen. Dergelijke criteria kunnen in zekere mate door de rechtspraak zelf ontwikkeld worden. Doch het zou wenselijker zijn dat dit in eerste instantie op wetgevend niveau zou gebeuren.

4. Besluit

Om tot een meer effectieve rechtspraak van het Hof van Justitie te komen bij de interpretatie van economische begrippen, zou vooral aan twee punten aandacht dienen besteed te worden:

- de deskundigheid van het rechtskollege, waarbij de opname van economen als rechtters ad hoc een mogelijke verbetering zou kunnen zijn.
- De controle op de interpretatie van economische begrippen, door het opstellen van objectieve interpretatiecriteria, door een meer diepgaande, economische motiveringsplicht, en door een grotere openbaarheid van de beraadslaging.

Mark VAN HOECKE
Assistent aan de U.F.S.I.A.

(1) Voor een inhoudsbepaling van dit ordenings- en doelmatigheidsrecht, zie G. Schrans, «Overzicht van het economisch en financieel recht» (in: «Economisch en financieel recht vandaag»), p. 15 e.v.

(2) «Paradoxalement, il est requis de se battre, mais il est interdit de vaincre définitivement» (A. Jacquemin en G. Schrans, «Le droit économique» p. 14).

(3) Voor het begrip «plasticiteit», zie G. Schrans, o.c., p. 41-42.

(4) J.-P. Colin, «Le gouvernement des juges dans les communautés Européennes», p. 512.

(5) Zie artikel 2 van het E.E.G.-verdrag.

(6) P. Kapteyn en P. Verloren van Themaat, «Inleiding tot het recht van de Europese Gemeenschappen», p. 68.

(7) Zie o.m. het hoger geciteerde werk van Jean-Pierre Colin.

(8) Zie o.m. J. Van Damme, «Draagwijdte van de artikelen 85 en 86 van het E.E.G.-verdrag» (in «Europees kartelrecht» - 1969), p. 22-42; en J. Van Damme, «Algemeen overzicht van het Europees kartelrecht» (in «Economisch en financieel recht vandaag», p. 304-310).

(9) Zie R.-M. Chevallier, «Methods and reasoning of the European Court in its interpretation of Community law» (in Common Market Law Review 1964-65), p. 21-35.

(10) Jur. H. J. XII (4).

(11) Zie voor de problematiek bij dergelijke beoordeling in concreto verder onder 3.2.

Voor een economische beoordeling in concreto, zie het LTM/MBU-arrest van 30 juni 1966 (Jur. H. J. XII (4), p. 391 e.v.), waar de economische draagwijdte van het begrip «ongunstige beïnvloeding van de handel tussen Lid-Staten» door het Hof wordt ontleed.

Een duidelijke stellingname van het Hof op economisch gebied is bijvoorbeeld: «... dat met name in twijfel kan worden getrokken of van verstoring van mededinging sprake is wanneer de overeenkomst juist noodzakelijk blijkt te zijn om een onderneming in staat te stellen zich een plaats

te veroveren op een voor haar nieuwe markt.

(12) Chevallier schrijft dat dergelijke beoordelingen in abstracto juist tot de meest creatieve interpretaties aanleiding geven. (o.c., p. 21). Een analyse in abstracto gebeurt door interpretatie in het licht van de algemene economische doelstellingen van het verdrag.

Een duidelijk voorbeeld van economische interpretatie in abstracto vinden we in het Grundig Consten-arrest van 13 juli 1966 (Jur. H. J. XII (4), p. 449 e.v.), waar het Hof van Justitie stelt: «... dat een overeenkomst tussen de producent en de verkoper, waarmee het herstel wordt beoogd van de tussen de Lid-Staten bestaande afscheidingen, een nadelige uitwerking zou kunnen uitoefenen op het bereiken van de meest elementaire doelstellingen van de Gemeenschap»;

(13) Zie J. M. Blair, «Lawyers and economists in antitrust» (in «Section of antitrust law» - 1962 - U.S.A.), p. 29.

(14) Zie J. Van Damme, «Algemeen overzicht van het Europees kartelrecht» (in «Economisch en financieel recht vandaag»), p. 319.

(15) J.-P. Colin, o.c., p. 65. In het W. Wilhelm/Bundeskartellamt - arrest van 13 feb. 1969 (Jur. H. J. XV (1), p. 1 e.v.) stelt het Hof uitdrukkelijk dat artikel 85, lid 3 van het Verdrag aan de Kommissie van de Gemeenschap de mogelijkheid geeft een positief economisch beleid te voeren.

Vermits het Hof door haar controle een invloed uitoefent op dit beleid, moeten we besluiten dat het Hof zelf op een indirecte manier een positief economisch beleid kan voeren.

(16) B. De Gaay Fortman, «Theory of competition policy», p. 230.

(17) B. De Gaay Fortman, o.c., p. 229-233.

(18) Zie: M. S. Massel, «Economic analysis in antitrust decisions» (in «Section of antitrust law» - 1962 - U.S.A.), p. 50-51;

Colin, o.c., p. 512.

Ook het Hof van Justitie zelf heeft reeds herhaaldelijk de nadruk gelegd op het ruime economische kader waarin de meeste feitelijke elementen moeten gesitueerd worden: «Overwegende dat... deze gevolgen noodzakelijkerwijze in hun feitelijke samenhang dienen te worden bezien, dat wil zeggen in verband met de economische en juridische omstandigheden waarin zij hun plaats vinden en samen met andere omstandigheden tot gevolgen voor de mededinging kunnen leiden»; (arrest Brouwerij van Haecht, dd. 12 dec. 1967, Jur. H. J. XIII (5)).

Zie ook de arresten LTM/MBU, dd. 30 juni 1966, Jur. H. J. XII (4), Völk/Vervaecke, dd. 9 juli 1969, Jur. H. J. XV (4), p. 302, en Sirena/Eda, dd. 18 feb. 1971, Jur. H. J. XVII (1), p. 83.

(19) Het Hof van Justitie heeft ook herhaaldelijk gesteld dat bepaalde beoordelingen noodzakelijkerwijze in concreto dienen te gebeuren: «... dat deze voorwaarden moeten worden bezien in het licht van de feitelijke omstandigheden van de overeenkomst»; (arrest Völk/Vervaecke, dd. 9 juli 1969, Jur. H. J. XV (4), p. 302; «... dat dus, wanneer een merkrecht wordt uitgeoefend op grond van overdrachten aan ondernemers in één of meer Lid-Staten, in elk afzonderlijk geval dient te worden nagegaan of deze uitoefening tot een onder de verboden van artikel 85 vallende situatie leidt»; (arrest Sirena/Eda, dd. 18 feb. 1971, Jur. H. J. XVII (1), p. 83).

(20) Zie o.m. M. S. Massel, o.c., p. 53; en H. Witlox, «Concurrence ou le principe de dynamisme économique», p. 119 en 125.

(21) Zie bijvoorbeeld J. Dean, «Functioning of the economist in antitrust litigation» (in «Section of antitrust law»), p. 71 tot 79.

(22) B. De Gaay Fortman, o.c., p. 227.

(23) Zie o.m. J. Van Damme, «Draagwijdte van de artikelen 85 en 86 van het E.E.G.-verdrag» (in «Europees kartelrecht - 1969»), p. 22.

(24) J. M. Blair, o.c., p. 36.

(25) Zie A. Jacquemain, «Economisch recht, dienaar van de economie?» (in «Economisch en financieel recht vandaag»), p. 472.

«Antitrust policies are compounded from several public goals: political, social, and ethical as well as economic» (M. S. Massel, o.c., p. 57).

Een zuiver juridische problematiek treffen we bijvoorbeeld aan wanneer de gevolgen moeten omschreven worden van de nietigheid van een kartel, met name de draagwijdte van mogelijke rechten op schadevergoeding. Een «zuiver» juridisch arrest van het Hof van Justitie is bijvoorbeeld het Kampffmeyer-arrest van 14 juli 1967 (Jur. H. J. XIII (3), p. 305 e.v.), waarin zowel de positiefrechtelijke als de procedurale gronden worden onderzocht waarop een eis tot schadevergoeding (wegens winstderving als gevolg van een dienstfout) moet steunen.

(26) Het probleem is nog nijpender voor de procedures in kort geding. Zie in dit verband ook: M. S. Massel, o.c., p. 48.

(27) Voor andere mogelijkheden om ekonomen intensiever te betrekken bij het rechtspreken zelf, zie: M. S. Massel; o.c., p. 57-59; waar een kritische uiteenzetting wordt gegeven van een aantal experimenten in dit verband in de Verenigde Staten van Amerika.

(28) Dis is dus het «dissenting opinion»-systeem van de Amerikaanse Supreme Court.

(29) Een dergelijke vorm van beraadslaging vindt men terug in de Zwitserse rechtbanken van hoven.

(30) Voor een lijst van de nageziene arresten, zie de bijgevoegde bibliografie.

(31) Zie ook J. Van Damme, «Draagwijdte van art. 85 en 86 van het E.E.G.-verdrag», p. 24.

Bibliografie.

Chevallier, Roger-Michel «Methods and reasoning of the European Court in its interpretation of community law», in: Common Market Law Review 1964-65, p. 21-35.

Colin, Jean-Pierre, «Le gouvernement des juges dans les Communautés Européennes», Parijs 1966.

De Gaay Fortman, Bastiaan «Theory of competition policy» (a confrontation of economic, political and legal principles), Amsterdam 1966.

Europees kartelrecht (door W. L. Snijders, e.a.), Europese monografieën - 2, Kluwer Deventer 1965.

Europees kartelrecht, rechtsfakulteit Leuven - postdoktorale leergang, 1969.

Kapteyn, P. J. G. en Verloren van Themaat, P., «Inleiding tot het recht van de Europese gemeenschappen», Deventer/Brussel 1970.

McLachlan, D. L. en Swann, D., «Competition policy in the European Community», Londen 1967.

Schrans G. en Jacquemain A., «Le droit économique», Parijs 1970.

Schrans, G., «Inleiding tot het Europees economisch recht», Gent 1969.

Schrans, G. en Grootaert, J., «Economisch en financieel recht vandaag», Gent 1972.

Van der Esch, B., «Discretionary powers of the European executive and judicial control», in: Common Market Law Review 1968-69, VI, p. 209-216.

Witlox, Henk, «Concurrence ou le principe de dynamisme économique», Heule (België) 1966.

Section of antitrust law (proceedings at the spring meeting Washington, D C., april 1962), 1961-1962, American Bar Association, Chicago, U.S.A.

Geraadpleegde arresten van het Hof van Justitie.

Arrest Bosch, 6.4.1962, Jur. H. J. VIII, p. 91 e.v.
Arrest L.T.M./M.B.U., 30.6.1966, Jur. H. J. XII (4), p. 391 e.v.

Arrest Grundig/Consten, 13.7.1966, Jur. H. J. XII (4), p. 449 e.v.

Arrest Italiaanse republiek, 13.7.1966, Jur. H. J. XII (4), p. 579 e.v.

Arrest Noordwijk's Cement Akkoord, 15.3.1967, Jur. H. J. XIII (1), p. 91 e.v.

Arrest Kampffmeyer, 14.7.1967, Jur. H. J. XIII (3), p. 305 e.v.

Arrest Brouwerij van Haecht, 12.12.1967, Jur. H. J. XIII (5), p. 511 e.v.

Arrest Parke-Davis, 29.2.1968, Jur. H. J. XIV, p. 82 e.v.

Arrest W. Wilhelm/Bundeskartellamt, 13.2.1969, Jur. H. J. XV (1), p. 1 e.v.

Arrest Völke/Vervaecke, 9.7.1969, Jur. H. J. XV (4), p. 295 e.v.

Arrest Bilger/Jehle, 18.3.1970, Jur. H. J. XVI (2), p. 127 e.v.

Arrest A.C.F. Chemiefarma, 15.7.1970, Jur. H. J. XVI (6), p. 661 e.v.

Arrest Sirena, 18.2.1971, Jur. H. J. XVII (1), p. 69 e.v.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 26 mei 1972.

Afdelingsvoorzitter : Ridder J. Rutsaert.

Raadsheren : MM. J. Gerniers, A. Meeüs (verslaggever),
R. Janssens en J. Sury.

Advocaat-generaal : M. F. Dumon.

Advocaten : Mrs. A. Bayart en H. Simont.

**Handelszaak. — Inpandgeving. — Aard van de regeling.
— Goederen onroerend door bestemming. — Samen-
loop met hypothecaire schuldeiser. — Rang.**

De inpandgeving van de handelszaak werd door de wet van 25 oktober 1919 georganiseerd met het doel aan de handel en de nijverheid nieuwe kredietmogelijkheden te verschaffen. De wetgever heeft de ingestelde zekerheid aan een bijzondere rechtsregeling onderworpen, die grondig verschilt van de regeling van het gewone burgerlijke pand en handelspand.

De wet van 1919 maakt het mogelijk de handelszaak, met de onroerende goederen door bestemming die er deel van uitmaken, in pand te geven. De door de wet ingestelde inpandgeving kan zich dus uitstrekken tot deze onroerende goederen door bestemming.

Tussen de hypothecaire schuldeisers en de op de handelszaak pandhebbende schuldeisers kan samenloop bestaan met betrekking tot de onroerende goederen door bestemming, die van de handelszaak deel uitmaken.

De bij art. 4 van de wet van 1919 geregelde inschrijving van de pandakte brengt de tegenstelbaarheid van de inpandgeving van de handelszaak aan de derden mee en heeft tot gevolg de voorrang te bepalen naar de datum van de inschrijving, in geval van samenloop van hypotheek en inpandgeving van de handelszaak op dezelfde onroerende goederen door bestemming.

Moerman e.a. t./ N.V. Bank van Brussel e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 26 juni 1970 door het Hof van beroep te Gent gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 524 van het Burgerlijk Wetboek, 8, 9, 12, 20 meer bepaald 3°, 41, 45, 96 van de hypotheekwet van 16 december 1851, 1, 4 van de wet van 5 mei 1872 op het handelspand, 1, 2, 4, 11 en 12 van de wet van 25 oktober 1919 betreffende het in pand geven van een handelszaak, het disconto, en het in pand geven van de factuur, alsmede de aanvaarding en de keuring van de rechtstreeks voor het verbruik gedane leveringen, gewijzigd door het koninklijk besluit n° 282 van 30 maart 1936,

doordat het bestreden arrest, na geconstateerd te hebben dat, door geregistreerde onderhandse akte, ingeschreven in het register op het kantoor der hypotheeken op 21 december 1961, de gefailleerde aan eerste verweerster zijn handelszaak in pand had gegeven, daarin begrepen het magazijn-meubilair, het gereedschap en het materieel, dat, bij drie latere notariële akten ingeschreven op het kantoor der hypotheeken respectievelijk op 3 januari 1962, 25 januari 1962 en 1 oktober 1963, de gefailleerde aan de eisers en aan de laatste vier verweerders hypotheek op zijn eigendom had gegeven, daarin begrepen het

woonhuis met afhankelijkheden, magazijn, fabrieksgebouw met schuur, bergplaatsen, garages, met alle materieel en installaties onroerend door bestemming, dat kort voor de faillietverklaring eerste verweerster de goederen van de in pand gegeven handelszaak bij toepassing van artikel 12 van de wet van 25 oktober 1919 openbaar had laten verkopen, met daaronder of daarbij de meubelen, het gereedschap en het materieel, dat na de faillietverklaring de netto-opbrengst van de verkoop aan tweede verweerder werd overhandigd, die ze in de consignatiekas stortte, en dat, toen eerste verweerster aanspraak maakte op een voorrecht op die verkoopprijs, de eisers en de laatste vier verweerders zich hiertegen hadden verzet en hadden laten gelden dat de verkochte goederen onroerend waren door bestemming en dat hun hypotheek zich tot die goederen uitstreckte, en zonder te ontkennen dat de aldus verkochte goederen onroerend waren door bestemming, de vordering van eerste verweerster gegrond verklaart, welke ertoe strekte, ten eerste te horen zeggen dat haar schuldvordering gewaarborgd door het handelspand, voorrang genoot op de later ingeschreven hypotheek, ten tweede, de curator te horen verwijzen tot de afgifte van de prijs van de verkochte goederen met de verworven interesten, en ten derde de eisers en de laatste vier verweerders solidaire te horen veroordelen, als schadevergoeding wegens ongegrond verzet tegen de afgifte van de verkoopprijs, tot het verschil tussen de ter consignatiekas verworven interest en de in de akte van inpandgeving bedongen interest, en de wedereis van de eisers en van de laatste vier verweerders ongegrond verklaart, welke ertoe strekte te horen zeggen, dat de prijs van de verkochte goederen hun zou worden uitbetaald en eerste verweerster te horen veroordelen tot betaling van een schadevergoeding wegens onrechtmatige verkoop van deze goederen, afgescheiden van het onroerend goed, en wegens verkoop in ongunstige en nadelige voorwaarden, zulks om de reden dat het pand, gegeven overeenkomstig voormelde wet, van 25 oktober 1919, onroerende goederen door bestemming tot voorwerp kon hebben, dat door zijn inschrijving het pand op de handelszaak tegenstelbaar was geworden aan de eisers en de laatste vier verweerders, die slechts door een latere inschrijving hypotheek hadden bekomen op het erf waarop het exploitatiematerieel was geplaatst, en dat eerste verweerster, als pandhebbende schuldeiseres, bij voorrang op de latere hypothecaire schuldeisers uitbetaald diende te worden op de opbrengst van dit materieel, dat zij wettelijk had laten verkopen,

terwijl waar een handelszaak in pand wordt gegeven overeenkomstig de artikelen 1 en 2 van voormelde wet van 25 oktober 1919, deze inpandgeving niet kan dragen op goederen welke onroerend zijn door bestemming overeenkomstig artikel 524 van het Burgerlijk Wetboek,

terwijl, ook al wordt de inpandgeving ingeschreven overeenkomstig artikel 4 van voormelde wet van 25 oktober 1919, daaruit niet volgt dat, waar het gaat om onroerende goederen door bestemming, de schuldeiser het recht zou hebben die goederen in beslag te nemen en te laten verkopen overeenkomstig de artikelen 11 en 12 van gezegde wet van 25 oktober 1919 en artikel 4 van de hoger ingeroepen wet van 5 mei 1872,

terwijl evenmin dergelijke inpandgeving en inschrijving, waar het gaat om onroerende goederen door bestemming, aan de schuldeiser een voorrecht verlenen zoals bepaald in artikel 1 van voormelde wet van 5 mei 1872 en de artikelen 8, 9, 12 en 20, meer bepaald 3° van de hoger ingeroepen wet van 16 december 1851,

en terwijl dienvolgens de aan eerste verweerster verleende inpandgeving en de inschrijving ervan niet van die aard waren dat zij het recht van de eisers en van de laatste vier verweerders konden aantasten bij voorkeur uitbetaald te worden op de opbrengst van de te hunnen gunste gehypothekeerde goederen, zoals bepaald in de artikelen 8, 9, 41 en 96 van voormelde wet van 16 december 1851 :

Overwegende dat de inpandgeving van de handelszaak door de wet van 25 oktober 1919, gewijzigd bij het koninklijk besluit n° 282 van 30 maart 1936, werd ingericht met het doel aan de handel en de nijverheid nieuwe kredietmogelijkheden te verschaffen ; dat de wetgever, rekening houdende met het nagestreefde doel en met de aan de handel eigen vereisten, de ingestelde zekerheid aan een bijzondere rechtsregeling heeft onderworpen, die grondig verschilt van de regeling van het gewoon burgerlijk pand en handelspand ;

Overwegende derhalve dat alleen uit het gebruik, in voormelde wet, van het woord « pand » niet kan worden afgeleid dat, zoals de wetgeving het voor het gewone pand bepaalt, de inpandgeving van de handelszaak slechts op roerende goederen kan dragen en niet op de onroerende goederen door bestemming, die van de handelszaak deel uitmaken ;

Overwegende dat artikel 2 van de wet van 25 oktober 1919 bepaalt dat, behoudens strijdig beding, het pand het geheel van de waarden omvat die de handelszaak uitmaken, met name de klandizie, het uithangbord, de handelsinrichting, de merken, het recht op de huurceel, het mobiliair van het magazijn en het gereedschap, en dat het pand de aanwezige voorraad opgeslagen waren tot een bedrag van 50 ten honderd van hun waarde mag omvatten ;

Overwegende dat uit deze wetsbepaling blijkt dat, mits de gestelde beperking voor de opgeslagen waarden, de inpandgeving van de handelszaak zich kan uitstrekken tot al de waarden die de handelszaak uitmaken, met inbegrip van het mobiliair van het magazijn en van het gereedschap welke in de door artikel 524 van het Burgerlijk Wetboek gestelde voorwaarden onroerende goederen door bestemming kunnen zijn, en zonder dat de wetgever een onderscheid maakt naar gelang bedoelde goederen al dan niet onroerend door bestemming zijn ;

Overwegende dat de uitsluiting van de onroerende goederen door bestemming van de inpandgeving van de handelszaak een ernstige beperking van de kredietmogelijkheden voor de handelaars tot gevolg zou hebben, in strijd met het door de wet beoogde doel, en een niet te verantwoorden onderscheid zou doen ontstaan tussen de handelaars die eigenaars zijn van het erf waarin zij hun handel of nijverheid hebben gevestigd en die welke slechts huurders ervan zijn ;

Overwegende dat de wet van 25 oktober 1919 het dus mogelijk maakt de handelszaak, met de onroerende goederen door bestemming die er deel van uitmaken, in pand te geven ; dat bijgevolg de door deze wet ingestelde inpandgeving zich tot deze onroerende goederen door bestemming kan uitstrekken ;

Overwegende dat deze interpretatie van bedoelde wet niet onverenigbaar is met de bepalingen van artikel 524 van het Burgerlijk Wetboek noch met die van artikel 45 van de hypotheekwet, naar luid waarvan de verkregen hypotheek zich tot het toebehoren uitstrekt dat als onroerend goed beschouwd wordt ; dat uit bedoelde wet van 1919 enerzijds en laatstvermelde wetsbepalingen anderzijds, alleen volgt dat er, tussen de hypothecaire schuldeisers en de op de handelszaak pandhebbende schuldeisers, samenloop kan bestaan met betrekking tot de

onroerende goederen door bestemming die van de handelszaak deel uitmaken ;

Overwegende dat, luidens artikel 4 van de wet van 25 oktober 1919, de pandakte openbaarheid verkrijgt door de inschrijving ervan in een afzonderlijk register daartoe gehouden in het kantoor van bewaring der hypotheeken van het gerechtelijk arrondissement waar de handelszaak gevestigd is ; dat deze inschrijving de tegenstelbaarheid van de inpandgeving van de handelszaak aan de derden medebrengt en tot gevolg heeft de voorrang te bepalen naar de datum van bedoelde inschrijving, in geval van samenloop van hypotheek en inpandgeving van de handelszaak op dezelfde onroerende goederen door bestemming ;

Overwegende dat, ten deze, eerste verweerster, van wie de zekerheid eerst ingeschreven was, het recht had de in pand gegeven handelszaak, met inbegrip van de onroerende goederen door bestemming die er deel van uitmaakten, te doen in beslag nemen en verkopen overeenkomstig de artikelen 11 en 12 van de wet van 25 oktober 1919 en 4 van de wet van 5 mei 1872, en op de opbrengst van de verkoop bij voorkeur te worden uitbetaald ;

Dat het middel naar recht faalt ;

Overwegende dat, nu de voorziening verworpen wordt, de eis tot bindendverklaring van het arrest zonder bestaansreden is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt de eisers in de kosten.

NOOT. — De veel omstreden principiële vraag wie, bij samenloop van hypotheek op onroerende goederen bij bestemming en pand op de handelszaak, de voorkeur verdient werd dus uiteindelijk door het Hof van Cassatie beslecht ten gunste van de voorstanders van de stelling « prior tempore, potior jure » (*), stelling gehuldigd o.a. door *Frédéricq* (II, nr. 61) en *Cloquet* (Les Nouvelles, V°, Faillite et Concordats, nr. 1519).

In een merkwaardige studie van professor *L. Dabin*, verschenen in *Revue de la Banque* (1955, p. 648), werd de synthese gemaakt van de drie in dit verband gehuldigde theorieën :

1) deze welke de voorkeur geeft aan de hypothecaire schuldeiser (*Thiry*, *Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat*, 1951, nr. 19005 ; *De Beus*, id., 1953, p. 159 ; 1e Aanleg Brussel, 3013/1955) hoofdzakelijk op grond van de overweging dat een pand zich nooit kan uitspreken tot onroerende goederen bij bestemming (*Van Ryn*, *Principes de Droit Commercial*, I, nr. 255) ;

2) die welke de pandhoudende schuldeiser op het handelsfonds verkiest omdat, zo wordt beweerd, de wet van 25 oktober 1919 de onroerende goederen bij bestemming niet uit dit bijzonder pand heeft geweerd, en het strijdig zou zijn met het door de wet beoogde doel, nl. aan diegene die krediet verleent speciaal bestemd voor de aankoop van bedrijfsuitrusting een pand te verlenen dat zich tot dit materiaal uitstrekt naarmate de aankoop ervan. Dit pand, waarvan de openbaarmaking op doeltreffende manier door de wet werd georganiseerd, heeft de voorrang op vroeger bestaande hypotheeken (1e Aanleg Brussel, 21-2-1956, *Recueil annuel de la Jurisprudence belge*, V°, *Privilèges et Hypothèques*, 1958, nr. 7 ; *Limpens*, *Rev. Prat. du Not.*, 1952, blz. 291 et sq.) ;

3) tenslotte die welke bij samenloop van hypotheek en pand H.F. de oplossing ziet in de respektieve data van inschrijving van deze twee zekerheden ten kantore der

hypotheken, t.t.z. de voorrang geeft aan die van beide schuldeisers welke op de oudste inschrijving kan bogen. Deze stelling wordt unaniem voorgestaan door de drie Hoven van Beroep (Luik, 4-6-1963, Rev. Crit. de Jur. belge, 1964, blz. 16 et sq.; Brussel, 5-4-1967, Pas., 1967, II, 256; Gent, 26-6-1970).

Het Hof van Cassatie had zich nooit over het probleem dienen uit te spreken. Het deed dit thans voor 't eerst en aangenomen kan worden dat het te dier gelegenheid definitief een punt zette achter deze veel besproken twistvraag. Welke waren de argumenten die in casu door partijen naar voren werden gebracht?

Samenvattend kan men zeggen dat volgens eisers art. 524 B.W.B. belet dat het pand zich tot « onroerende goederen bij bestemming » uitstrekt, het naleven van de pleegvormen voorzien bij artikel 4 van de wet op het handelspand en 11 en 12 van de wet van 25-10-1919 alleszins niet toelaten dergelijke « onroerende goederen bij bestemming » in beslag te nemen en tenslotte de inschrijving van het pand op het hypotheekkantoor niet toelaat een voorrecht te laten gelden op dergelijke onroerende goederen bij bestemming.

Hiertegen werd ingebracht dat :

1) artikel 2 van de wet van 25 oktober 1919, dat de omvang van het pand op de handelszaak bepaalt, geen enkel onderscheid maakt naargelang de bedrijfsuitrusting al dan niet onroerend bij bestemming zou zijn ;

2) het handelsfonds een economische eenheid vormt waarvan de inpandgeving door de wetgever juist bedoeld was als een nieuw middel tot kredietverlening aan handelaars en nijveraars, pand dat alle doeltreffendheid en waarde zou missen bij uitsluiting van de bedrijfsuitrusting die « onroerend door bestemming » zou worden of zijn ;

3) de inschrijving ten kantore der hypotheken rechtszekerheid biedt omdat beide schuldeisers zich van het bestaan van de andere zekerheid kunnen vergewissen.

Uitgaande van de ratio legis onderstreept het Hof dat de wetgever van 1919 het pand op de handelszaak « aan een bijzondere rechtsregeling heeft onderworpen die grondig verschilt van de regeling van het gewone burgerlijk pand en handelspand », zodat het begrip pand hier niet meer samenvalt met de louter roerende voorwerpen ; wel integendeel kan worden gesteld dat volgens artikel 2 van de wet van 25 oktober 1919, behoudens de beperking tot de helft van de aanwezige voorraad, het pand zich uitstrekt tot al de waarden die het handelsfonds uitmaken al beantwoorden die waarden ook aan de criteria van onroerendmaking bij bestemming voorzien bij artikel 524 B.W.B.

Verheugend kan het wel genoemd worden dat het Hof, door de twistvraag omtrent de samenloop van hypotheek en pand handelszaak te beslechten, de fundering van zijn arrest heeft laten samenvallen met de praktijk in het kredietwezen : daar waar reeds pand bestaat zal bij het nemen van een latere hypotheek door een andere geldschietster de limiet van diens voorschotten in functie staan tot de louter onroerende goederen, bij uitsluiting van de waarde van het handelsfonds ; omgekeerd zal bij reeds bestaande hypotheek de nieuwe geldschietster die pand op de handelszaak verkrijgt voor het algemeen zijn risico beperken tot de louter roerende bestanddelen van dit handelsfonds of andere bijkomende zekerheden eisen. Aan diegenen die voorhouden dat het pand op de handelszaak in ieder geval de voorrang zou moeten hebben op zelfs bestaande hypotheken wanneer het krediet werd toegestaan met het oog op de aankoop van het bedrijfsmateriaal kan worden geantwoord dat het volstaat dat dergelijk investeringskrediet i.p.v. door het pand op de handelszaak (des-

gevallend naast dit pand) door het voorrecht van de onbetaalde verkoper gewaarborgd weze om bij toepassing van artikelen 12 en 20, 5°, al. 2 en volgende, van de Hypotheekwet automatisch de voorrang te hebben op reeds bestaande hypotheken.

Het arrest van het Hof van Cassatie van 26 mei 1972 schept in ieder geval in dit door de rechtsleer veel omstreden probleem van samenloop van hypotheek en pand handelszaak een welgekomen rechtszekerheid door de rechtspraak van onze drie Hoven van Beroep te bekrachtigen.

De gewettigde hoop bestaat bijgevolg dat in de klassieke gevallen van samenloop van rechten, zoals faillissement, beslag en konkordaat, heel wat betwistingen en moeilijkheden in de toekomst zullen kunnen vermeden worden.

Dr. jur. Guy Du Bois

(*) Reeds eerder had het Hof toepassing gedaan van deze rechtsspreuk in een analoog geval, nl. samenloop van het voorrecht van de verhuurder met de pandhoudende schuldeiser op de handelszaak (8-6-1939, Pas. 1939, I, 295).

Zie ook J. Heenen, « Nantissement du fonds de commerce et immeubles par destination », R.C.J.B., 1964, 21 ; Kph. Antwerpen, 13 juni 1962, J. Port Anv., 1963, 52 ; Hof Brussel, 5 april 1967, R.W. 1966-67, 1959 ; Kph. Kortrijk, 15 december 1966, T. Not. 1967, 70.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 9 maart 1972.

Afdelingsvoorzitter : M. J. Valentin.

Raadsheren : MM. L. de Waersegger, Baron Richard, Ridder G. de Schaetzen (verslaggever) en A. Ligot.

Advocaat-generaal : M. R. Charles.

Voorrechten. — Kosten tot behoud van de zaak gedaan. — Begrip.

De kosten tot behoud van de zaak gedaan, in de zin van art. 20, 4° hypotheekwet, zijn alle uitgaven zonder welke de zaak geheel of gedeeltelijk zou zijn teniet gegaan, of ten minste niet meer geschikt zou zijn voor het gebruik waartoe ze bestemd was.

Het bestreden arrest heeft niet wettelijk kunnen beslissen dat geen uitgaven zijn zonder welke motorvoertuigen niet meer geschikt zouden zijn voor het gebruik waartoe ze bestemd zijn, de uitgaven waarvan het vaststelt dat ze betrekking hebben op het rijklaar houden van de voertuigen.

N.V. Anciens Etablissements d'Ieteren Frères t./
Mr. Linon q.q.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 januari 1971 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van artikel 20, meer in het bijzonder 4°, van de hypotheekwet van 16 december 1851 die in het Burgerlijk Wetboek titel XVIII van boek III vervangt,

doordat het bestreden arrest de kosten van onderhoud en smering alsmede de uitgaven om motorvoertuigen rij-

klaar te houden weigert te beschouwen als kosten tot behoud van die voertuigen gemaakt, op grond dat «onder kosten tot behoud moet worden verstaan alle uitgaven zonder welke de zaak geheel of gedeeltelijk zou zijn teniet gegaan;... dit begrip noodzakelijk een definitief en onherstelbaar verlies of een dito vernieling omvat;... zulks het geval niet kan zijn voor de normale en gebruikelijke uitgaven die gedaan worden opdat motorvoertuigen zouden kunnen blijven rijden en dienen voor het gebruik waartoe ze bestemd zijn»,

terwijl het behoud van de zaak waarvan sprake in artikel 20, 4° van de hypotheekwet zich niet beperkt tot wat nodig is om een definitief of onherstelbaar verlies of een dito vernieling te beletten, maar alles omvat wat nodig is om de zaak in normale staat van werking en bruikbaarheid te houden;

Overwegende dat de kosten tot behoud van de zaak gedaan, in de zin van artikel 20, 4°, van de hypotheekwet van 16 december 1851, alle uitgaven zijn zonder welke de zaak geheel of gedeeltelijk zou zijn teniet gegaan, of ten minste niet meer geschikt zou zijn voor het gebruik waartoe ze bestemd was;

Overwegende dat het arrest niet wettelijk heeft kunnen beslissen dat geen uitgaven zijn zonder welke de motorvoertuigen niet meer geschikt zouden zijn voor het gebruik waartoe ze bestemd zijn, de uitgaven waarvan het vaststelt dat ze betrekking hebben op het rijklaar houden van de voertuigen;

Dat het middel aldus gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter wordt beslist;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Luik.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 2 maart 1972.

Afdelingsvoorzitter: M. J. Valentin.

Raadsheren: MM. L. de Waersegger, J. Busin (verslaggever), ridder G. de Schaetzen en A. Ligot.

Advocaat-generaal: L. F. Duchatelet.

Onbekwaamverklaring. — Twee fasen. — Rechtsmiddelen.

De procedure inzake onbekwaamverklaring heeft twee verschillende fasen. In haar eerste stadium volgt ze de loop die in de artikelen 1025 tot 1034 Ger. Wb. is voorgeschreven, en de persoon wiens onbekwaamverklaring werd gevraagd en niet is tussengekomen, kan de in dat stadium gegeven beschikkingen enkel door derden-verzet bestrijden. Het tweede stadium is contradictoir; vanaf het indienen van het psychiatrisch verslag wordt degene wiens onbekwaamverklaring wordt gevraagd, verweerder in de zaak en staat voor hem hoger beroep open.

Michel t./Swinens.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 mei 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 17, 616, 1031, 1032, 1033, 1034, 1050, 1122, 1125, 1130, 1131 en 1240 van het Gerechtelijk Wetboek;

doordat het bestreden arrest het hoger beroep ontvankelijk verklaart dat verweerder, wiens onbekwaamverklaring door eiseres was gevorderd, had ingesteld tegen het vonnis waarbij werd bevolen dat de familieraad zijn advies over zijn toestand zou geven;

terwijl, wanneer hij niet werd opgeroepen in het geding voor de eerste rechter en hij erin evenmin vrijwillig is tussengekomen, de persoon wiens onbekwaamverklaring wordt gevorderd niet bevoegd is om hoger beroep in te stellen tegen het vonnis dat de familieraad gelast zijn advies over zijn toestand te geven, daar hij geen partij is geweest in het geding, maar de beslissing waardoor hij wordt benadeeld enkel kan bestrijden door middel van het verzet dat bij de artikelen 1033, 1034 en 1122 tot 1131 van het Gerechtelijk Wetboek wordt geregeld, waaruit volgt dat de rechters in hoger beroep de in het middel vermelde wettelijke bepalingen hebben miskend;

Overwegende dat de procedure inzake onbekwaamverklaring twee verschillende fasen kent waarvan de ene unilateraal en de andere contradictoir is; dat de algemene regels betreffende de rechtspleging op verzoekschrift de eerste fase beheersen, terwijl de regels die eigen zijn aan de materie van de onbekwaamverklaring op de tweede worden toegepast;

Dat de parlementaire voorbereiding van het Gerechtelijk Wetboek deze uitlegging bevestigt, namelijk dat in haar eerste stadia de rechtspleging de loop volgt die in artikelen 1025 tot 1034 is voorgeschreven, maar dat vanaf het indienen van het psychiatrisch verslag degene van wie de onbekwaamverklaring wordt gevraagd, verweerder in deze zaak wordt en voor hem voortaan hoger beroep openstaat;

Overwegende dat uit de stukken van de rechtspleging volgt dat het geding in zijn eerste stadium verkeerde en dat verweerder niet in de zaak was tussengekomen;

Dat hieruit volgt dat hij de beschikking, die de familieraad voorschreef zijn advies over zijn toestand te geven, enkel door derden verzet maar niet door hoger beroep kon bestrijden;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter worde beslist;

Verwijst de zaak naar het Hof van beroep te Luik.

NOOT. — Tegen een beslissing op eenzijdig verzoekschrift staat hoger beroep open voor de verzoeker en voor de tussenkomende partij (art. 1031 Ger. Wb.). Van verzet kan er geen sprake zijn, aangezien een beslissing op eenzijdig verzoekschrift nooit bij verstek gewezen wordt (Verslag Hermans, blz. 154).

Naar luid van art. 1033 Ger. Wb. kan al wie niet in dezelfde hoedanigheid in de zaak is tussengekomen, verzet doen tegen de beslissing die zijn rechten benadeelt (zie voor een toepassing: Vred. Antwerpen II, 28 augustus 1970, R.W. 1970-1971, 527). Met het woord «verzet» is klaarblijkelijk het «derdenverzet» bedoeld (zie het bovenstaande arrest, alsmede het Verslag Van Reepinghen, uitgave van het Staatsblad, blz. 402). Hoger beroep is niet ontvankelijk (zie ook Cass., 11 december 1970, R.W. 1970-

1971, 1704 ; verg. A. Cloquet, *Faillite et Concordats*, nr. 968, betreffende het vonnis van faillietverklaring). Vanzelfsprekend is, volgens de algemene regel, hoger beroep mogelijk tegen het vonnis dat over het derdenverzet uitspraak doet.

C.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 11 oktober 1971.

Voorzitter : C. Louveaux.
Radsheren A. Ligot (verslaggever),
R. Legros, Ph. Capelle en J. Closon.
Eerste advocaat-generaal : P. Mahaux.

Kwaadwillig doden van huisdieren. — Art. 557, 5° Sw. — Opzet.

Luidens de wet moet de overtreder van art. 557, 5° Sw. kwaadwillig hebben gehandeld. Het vonnis dat de verdachte wegens die overtreding veroordeelt zonder het bestaan van dit constitutieve bestanddeel van het misdrijf te vermelden, rechtvaardigt zijn beslissing niet wettelijk.

Rolland t./ O.M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 20 april 1971 in hoger beroep gewezen door de Correctionele rechtbank te Charleroi ;

Overwegende dat de voorziening beperkt is tot de straf-rechterlijke beschikkingen van het vonnis ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 9 van de Grondwet, en 557, 5°, van het Strafwetboek, doordat het bestreden vonnis de telastlegging om op 10 juli 1970 te Mont-sur-Marchienne de hond van Lambeau Albert op een perceel grond waarvan hij eigenaar is te hebben gedood, bewezen verklaart zonder dat eiser zich heeft kunnen verdedigen tegen een anders opgestelde telastlegging en hem derhalve veroordeelt tot 15 frank geldboete en in een vijfde van de kosten van de strafvordering, terwijl om artikel 557, 5°, van het Strafwetboek geldig te kunnen toepassen, het noodzakelijk is dat het dier kwaadwillig werd gedood, welke niet in acht genomen omstandigheid een essentieel bestanddeel van de overtreding oplevert, zodat het vonnis artikel 557, 5°, van het Strafwetboek schendt door een veroordeling uit te spreken wegens het feit zoals het was gekwalificeerd, en artikel 9 van de Grondwet schendt, daar het feit, zoals dat werd gekwalificeerd, door geen enkele strafwettelijke bepaling strafbaar wordt gesteld ;

Overwegende dat, luidens de wet, de overtreder van artikel 557, 5°, van het Strafwetboek kwaadwillig moet hebben gehandeld ;

Dat het vonnis, door eiser wegens die overtreding te veroordelen zonder het bestaan van dit constitutieve bestanddeel van het misdrijf aan te stippen, zijn beslissing niet wettelijk rechtvaardigt ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden vonnis in zover het eiser tot een geldboete, vermeerderd met decimes en tot een vervangende gevangenisstraf veroordeelt en uitspraak doet over de kosten ;

Beveelt dat van het thans gewezen arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Laat de kosten ten laste van de Staat ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar de Correctionele rechtbank te Bergen, zitting houdende in hoger beroep.

NOOT. — Het hier gestelde probleem is veel ingewikkelder dan het eruit ziet. Ging het om een wreedaardige behandeling van de hond, dan viel het feit ongetwijfeld onder de toepassing van de artikelen 1° en 8 van de wet van 22 maart 1929. Maar het doden van een hond is op zichzelf geen daad van wreedheid of zelfs geen buitensporigheid : het hangt af van de manier waarop dit gebeurt (concl. van advocaat-generaal Touren voor Cass. fr., 13 januari 1966, *Rec. dr. pénal*, 1967, 31).

Het in artikel 557, 5° van het Strafwetboek bedoelde kwaadwillig opzet betreft geen mishandeling van huisdieren, zelfs geen doden op wreedaardige wijze, want dan was de wet op de dierenbescherming van toepassing (M. Rigaux en P.E. Trousse, *Les codes de police*, I, 233). Het betreft hier een opzettelijke, zonder noodzaak, maar met het oogmerk om anderen te schaden gepleegde daad (Cass., 22 januari 1923, *Pas.*, 1923, I, 171 ; 11 juni 1951, *Pas.*, 1951, I, 696).

Kwaadwillig is hier een synoniem van zonder noodzaak (Cass., 4 april 1887, *Pas.*, 1887, I, 161) : dit blijkt uit de parlementaire voorbereiding en vooral uit de verklaringen afgelegd door Minister van Justitie Bara. « Dans ma pensée, poneerde hij, les mots *sans nécessité* signifient méchamment. Il m'est donc indifférent que vous adoptiez l'une ou l'autre de ces expressions. Je tiens à le dire, pour les tribunaux ne soient pas induits en erreur à cet égard » (J. Nypels, *Législation criminelle de la Belgique*, II, 824).

Het doden of zwaar letsel toebrengen kan gerechtvaardigd voorkomen om personen te beschermen of goederen te beveiligen. Zo mag de eigenaar zijn hoenderhok beschermen door het doden van een vreemde hond die in zijn erf dringt om zijn pluimvee te roven (Pau, 9 maart 1966, *D.*, 1967, *Somm.* 34), zo mag de landbouwer zijn pas bezaaid veld beschutten tegen reisduiven die het graan komen oppikken (Pol. Bergen, 11 juni 1935, *Pas.*, 1936, III, 93, Luik, 12 juli 1951, *Jur. Liège* 1951-52, 53). Telkens zal de feitenrechter moeten uitmaken of het doden of zwaar letsel toebrengen door de omstandigheden gerechtvaardigd wordt en wanneer er andere aangepaste middelen voorhanden waren om de huisdieren te verjagen, dan kan het gewelddadig optreden aanleiding geven tot vervolging (L. Crahay, *Traité des contraventions de police*, bl. 390). Het vonnis moet echter het kwaadwillig opzet, dat hier terecht als een hoofdbestanddeel van het misdrijf wordt bestemd, uitdrukkelijk vermelden.

A. Vandeplas.

HOF VAN CASSATIE

2e Kamer. — 13 december 1971.

Afdelingsvoorzitter : MM. Legros (verslaggever),
Ph. Capelle, A. Meeüs en J. Closon.
Advocaat-generaal : M. L. Depelchin.

Verkeer. — 1) Vluchtmisdrijf — Zich onttrekken aan de dienstige vaststellingen. — 2) Openbare plaats. — Begrip. — Vluchtmisdrijf.

1. Voor de toepassing van art. 33 Wegverkeerswet is niet vereist dat hij die de plaats waar het ongeval is gebeurd, heeft verlaten om zich aan de dienstige vaststellingen te

onttrekken, de bestuurder van het voertuig is geweest op het ogenblik van het ongeval.

2. Voor de toepassing van art. 33 Wegverkeerswet is het voldoende dat het feit op een openbare plaats gepleegd werd.

Luidens art. 28 wordt onder « openbare plaats » verstaan de openbare weg, de terreinen toegankelijk voor het publiek en de niet openbare terreinen die voor een zeker aantal personen toegankelijk zijn.

De vaststelling dat het te laste gelegde feit werd begaan op een terrein « toegankelijk voor de klanten van het warenhuis, eigenaar van de parkeerplaats » volstaat om de beslissing wettelijk te rechtvaardigen.

Grosjean t./ O.M.

Gelet op het bestreden vonnis, op 18 mei 1971 in hoger beroep gewezen door de Correctionele Rechtbank te Brussel ;

Over het eerste middel afgeleid uit de schending van de artikelen 33 van de gecoördineerde wetten van 16 maart 1968 betreffende de politie over het wegverkeer en 97 van de Grondwet,

doordat het vonnis eiser, die geen voertuig bestuurde wegens vluchtmisdrijf veroordeelt,

terwijl, eerste onderdeel, door enkel te overwegen dat eisers stelling gevolgen zou meebrengen die strijdig zijn met het gezond verstand en door niet te preciseren of het van oordeel is dat voor het bestaan van een vluchtmisdrijf niet vereist is dat men een voertuig bestuurt dan wel dat eiser een voertuig bestuurde, het vonnis een dubbelzinnig antwoord geeft op eisers conclusie luidens welke hij niet bestuurde, vermits zijn wagen op het ogenblik van het ongeval niet reed, en geen antwoord geeft op het middel dat eiser uit de wettekst heeft afgeleid ;

tweede onderdeel, uit de tekst van voornoemd artikel 33 en uit de bedoeling van de wetgever voldoende blijkt dat voor de toepassing van deze bepaling vereist is dat men een voertuig bestuurt ;

derde onderdeel, eiser geen bestuurder was in de zin van artikel 2, 6°, van het koninklijk besluit van 14 maart 1968 houdende algemeen reglement op de politie van het wegverkeer, aangezien, volgens de feitenstelling van het vonnis, net op het ogenblik waarop eiser in zijn wagen is gaan zitten, het opengebleven portier onder de druk van zijn gewicht de wagen van de getroffene zou hebben geschramd zodat eiser, die niet bestuurde, daar zijn wagen niet reed, geen bestuurder was :

Over de drie onderdelen samen :

Overwegende dat voor de toepassing van artikel 33 van gecoördineerde wetten betreffende de politie over het wegverkeer niet vereist is dat hij die de plaats waar het ongeval is gebeurd, heeft verlaten om zich te onttrekken aan de dienstige vaststellingen, de bestuurder van het voertuig is geweest op het ogenblik van het ongeval ;

Overwegende dat uit de vaststellingen van het vonnis blijkt dat eiser, om zich te onttrekken aan de dienstige vaststellingen, de plaats van het ongeval heeft verlaten achter het stuur van zijn wagen, wetende dat deze de oorzaak van dan de aanleiding tot het ongeval was geweest ;

Dat die vaststellingen voldoende zijn om wettelijk de beslissing te rechtvaardigen en dat de rechtbank niet meer behoefde te antwoorden op de in het eerste onderdeel van het middel overgenomen conclusie, die niet meer ter zake was ;

Dat het middel niet kan aangenomen worden ;

Over het tweede middel afgeleid uit de schending van de artikelen 33 van de gecoördineerde wetten van 16 maart

1968 betreffende de politie over het wegverkeer en 97 van de Grondwet ;

doordat het bestreden vonnis eiser veroordeelt wegens vluchtmisdrijf ;

terwijl, eerste onderdeel, het door zijn voertuig veroorzaakte ongeval gebeurde op de parkeerplaats van een groot warenhuis, dit is buiten de openbare weg ;

tweede onderdeel, om de openbare weg te karakteriseren, het vonnis steunt op artikel 28 van genoemde gecoördineerde wetten, waarin een bepaling wordt gegeven van de openbare plaats en niet van de openbare weg ;

derde onderdeel, het vonnis geen antwoord geeft op eisers conclusie waarin deze stelt dat genoemde parkeerplaats alleen openstond voor de klanten en de overweging dat het algemeen bekend is dat niet-klanten de parkeerplaatsen van de grote warenhuizen gebruiken, vreemd is aan het dossier :

Overwegende dat, sinds de inwerkingtreding van de wet van 11 juli 1967, waarvan artikel 2 in de wet van 1 augustus 1899 een artikel 4 quinquies heeft ingevoegd, dat artikel 28 van de gecoördineerde wetten van 16 maart 1968 is geworden, het voor de toepassing van artikel 33 van de gecoördineerde wetten voldoende is dat het feit op een openbare plaats gepleegd werd, dat, luidens voornoemd artikel 28 in genoemde gecoördineerde wetten onder « openbare plaats » wordt verstaan de openbare weg, de terreinen toegankelijk voor het publiek en de niet openbare terreinen die voor een zeker aantal personen toegankelijk zijn ;

Overwegende dat het vonnis erop wijst dat het ten laste van eiser gelegde feit werd begaan op een terrein, « toegankelijk voor de klanten van het warenhuis, eigenaar van de parkeerplaats » ;

Overwegende dat die vaststelling, die passend antwoordt op de in het middel vermelde conclusie, volstaat om de beslissing wettelijk te rechtvaardigen ; dat de overweging luidens dewelke « het algemeen bekend is dat niet-klanten eveneens gebruik maken van soortgelijke parkeerplaatsen » derhalve ten overvloede is gegeven en dat het middel, in zover het hierop kritiek oefent, niet ontvankelijk is wegens het ontbreken van belang ;

Overwegende dat het middel niet kan worden aangenomen ;

En overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen werden nageleefd en dat de beslissing overeenkomstig de wet is ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT. — 1) Artikel 33 van het K.B. van 16 maart 1968 beteugelt het vluchtmisdrijf. Deze wetbepaling heeft reeds veel inkt doen vloeien en dit komt begrijpelijk voor wanneer men de erge aard van het misdrijf overweegt.

Een autobestuurder verneemt dat zijn wagen, die geparkeerd stond op de parkeerplaats van een grootwarenhuis, en die hij bijgevolg niet bestuurde op het ogenblik van de feiten, betrokken is in het ongeval. Hij begeeft zich ter plaatse en vertrekt met zijn voertuig zonder zich te bekommeren omtrent de vaststellingen. Pleegt hij een vluchtmisdrijf ? Ja, antwoordt het Hof van cassatie. Artikel 33 bepaalt immers dat het voertuig in het ongeval moet betrokken geweest zijn, maar niet noodzakelijk de autobestuurder zelf.

2) De interpretatie van artikel 28 van de gecoördineerde wetten is een belangrijke innovatie. Het vluchtmisdrijf zal voortaan beteugeld worden ook als het gepleegd wordt op particuliere parkeerplaatsen.

Onze rechtspraak wijkt hier af van de Franse rechtsleer en jurisprudentie. (A. Perraud-Charmantier, «Code de la route annoté», 1962, blz. 46; Colmar, 3 mei 1966, «Rec. dr. pénal», 1967, 69). Zie ook Corr. Ieper, 5 maart 1970, J.T., 1970, 284, dat enigszins voorbijgestreefd schijnt te zijn.
Henri Persoons.

RAAD VAN STATE

7e Kamer. — 22 december 1971.

Kamervoorzitter: M. H. Buch.
Staatsraden: MM. Smolders en Vermeulen.
Eerste Auditeur: M. A. Vander Stichele.
Advocaat: Mr. Heerman.

1. Algemene rechtsbeginselen. — Algemeen beginsel van behoorlijk bestuur «audi et alteram partem». — Hoortplicht.
2. Vaste bestuurspraktijk. — Pseudo-wetgeving. — Draagwijdte.

1. Wanneer een overheid ten aanzien van een persoon, die in haar dienst is, een maatregel neemt welke de ambtelijke situatie van die persoon op grond van hem als tekortkomingen aangerekende feiten in ongunstige zin wijzigt, is zij verplicht die persoon vóór de beslissing genomen wordt in de gelegenheid te stellen op nuttige wijze voor zijn belangen op te komen met betrekking tot de determinerende motieven die haar tot het nemen van de ongunstige beslissing aanzetten.
2. Een overheid die enkel bevoegd is om bij individuele beschikking te beslissen, kan niettemin toch bij wijze van voor haar zelf geldende richtlijnen in het algemeen nader bepalen hoe ze bij de vaststelling van haar beschikkingen een algemeen beginsel van behoorlijk bestuur, dat ze bij het voorbereiden van haar beschikkingen moet in acht nemen, in de praktijk zal toepassen.

Lion t./ Belgische Staat,
vertegenw. door de Minister van Nationale Opvoeding.

Arrest nr. 15.094.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van een besluit van 18 augustus 1969 waarbij de Minister van Nationale Opvoeding verzoekster, die onderwijzeres was in een door het Rijk gesubsidieerde vrije lagere school, per 1 september in het belang van de dienst uit haar ambt ontheft en ter beschikking stelt; dat de bestreden beslissing met een brief van 28 augustus 1969 ter kennis van verzoekster werd gebracht;

Overwegende dat de essentiële gedeelten van de redengeving van de bestreden beslissing gesteld zijn als volgt:
«Gelet op het koninklijk besluit van 18 juli 1933 tot vaststelling der reglementsbepalingen betreffende de terbeschikkingstelling van de leden van het administratief en onderwijzend personeel, gewijzigd bij de koninklijke besluiten van 28 februari en 26 augustus 1935, en bij de wetten van 10 juni 1937, 23 juli 1952, 18 februari 1954 en 17 december 1956, inzonderheid op artikel 5;

»...

»Gelet op het schrijven d.d. 17 mei 1969 en het daarin gegeven advies van de schoolinspectie;

»Overwegende dat uit bedoeld schrijven en andere inspectieverslagen die in het dossier berusten blijkt dat Mej. Lion niet meer de vereiste pedagogische eigenschappen bezit om het ambt van onderwijzeres naar behoren te vervullen;

»Gelet op de uitleg verstrekt door de inrichtende macht op 27 juni 1969;

»Aangezien het belang van de leerlingen en van het onderwijs vereist dat genoemde leerkracht uit de school zou worden verwijderd »;

Overwegende dat het eerst te onderzoeken middel van verzoekster hierop is gesteund dat zij «zonder enig middel van verweer, zonder enige kennis van de tegen haar ingebrachte adviezen (of advies), zonder te zijn gehoord of enige kritische uitleg te hebben kunnen verschaffen, zonder meer geacht wordt de vereiste pedagogische eigenschappen niet meer te bezitten om het ambt van onderwijzeres naar behoren te vervullen»; dat verzoekster verder voorhoudt «dat de heer minister in de bestreden beslissing gewag maakt van '... andere inspectieverslagen die in het dossier berusten...', maar dat een dergelijke verrechtvaardigingsomschrijving veel te vaag is, en dat verzoekster deze '... en andere inspectieverslagen' al evenmin als om het even welk stuk heeft mogen kennen of zien of er zich heeft mogen over verantwoorden »;

Overwegende dat, wanneer een overheid ten aanzien van een persoon, die in haar dienst is, een maatregel neemt welke de ambtelijke situatie van die persoon op grond van hem als tekortkomingen aangerekende feiten in ongunstige zin wijzigt, die overheid verplicht is die persoon vóór de beslissing genomen wordt in de gelegenheid te stellen op nuttige wijze voor zijn belangen op te komen met betrekking tot de determinerende motieven die de overheid tot het nemen van de ongunstige beslissing aanzetten; dat dit algemeen beginsel van behoorlijk bestuur in personeelszaken evenzeer geldt wanneer de overheid krachtens bijzondere wettelijke voorzieningen maatregelen, zoals ze tegenover haar eigen personeel kan nemen, ook kan toepassen op het personeel van inrichtingen die, in het kader van artikel 17 van de Grondwet, door particulieren worden opgericht om in verband met het onderwijs op gelijkaardige en gelijkwaardige wijze in dezelfde noden te voorzien als waarin de overheid door haar scholen voorziet;

Overwegende dat een overheid die enkel bevoegd is om bij individuele beschikking te beslissen, niettemin toch bij wijze van voor haar zelf geldende richtlijnen in het algemeen nader kan bepalen hoe ze bij de vaststelling van haar beschikkingen een algemeen beginsel van behoorlijk bestuur, dat ze bij het voorbereiden van haar beschikkingen moet in acht nemen, in de praktijk zal toepassen; dat een ministeriële omzendbrief van 21 februari 1955 een zodanige richtlijn blijkt te hebben uitgestippeld in zover daarin de manier wordt geregeld waarop een personeelslid uit het onderwijs, over wie een inspectieverslag wordt opgesteld, tegen ongunstig geachte vaststellingen of beoordelingen voorkomend in dat inspectieverslag kan opkomen; dat de omzendbrief voorschrijft dat het inspectieverslag voor kennisneming en ondertekening aan het personeelslid moet worden voorgelegd, dat het personeelslid ophelderingen mag vragen en op het verslag opmerkingen of rechtzettingen mag bijschrijven, en tenslotte dat het personeelslid, indien het zich helemaal niet kan neerleggen bij wat in het verslag over hem geschreven werd, in beroep kan gaan bij de hoofdinspecteur en nadien zelfs bij de inspecteur-generaal die de minister langs hiërarchische weg een rapport over de zaak dient over te maken; dat die richtlijn kan geacht worden op bevredigende wijze de praktische toepassing te hebben geregeld van het hiervoor in herinnering gebrachte algemeen beginsel en ze daarom ook als toetssteen kan dienen om na te gaan of de overheid dat algemeen beginsel in een bepaalde zaak werkelijk naar behoren heeft nageleefd;

Overwegende dat in onderhavige zaak de kantonnale inspecteur op 13 mei 1969 een inspectieverslag over de

wijze waarop verzoekster haar taak als onderwijzeres vervulde, heeft opgemaakt; dit in dat verslag een hele reeks feitelijke vaststellingen voorkomen die de grondslag uitmaken van volgende conclusie: «Klasorganisatie, algemene orde en tucht, lesgeven, leiding bij de activiteiten: in geen enkel opzicht wordt aan de minimumeisen voldaan, niettegenstaande de goede wil van de leerkracht. Slotbeoordeling (betreffende leerkracht en klasse): van een geordende klas is hier geen spraak meer. De leerkracht is niet meer in staat haar opdracht behoorlijk te vervullen»; dat verzoekster dit verslag heeft ondertekend en er op dat verslag nergens door haar enige opmerking blijkt te zijn bijgeschreven, terwijl het schoolhoofd, dat het verslag medeondertekend heeft, er evenmin iets heeft aan toegevoegd; dat verzoekster er ook later niet toe gekomen is om bij de hoofdinspecteur of enige andere overheid de vaststellingen en de conclusies van het verslag te bestrijden, zoals zij had kunnen doen; dat de manier waarop de kantonale inspecteur, blijkens de gegevens van het door verzoekster medeondertekend verslag, bij het opmaken van dat verslag is te werk gegaan, beantwoordt aan wat in de omzendbrief van 21 februari 1955 voorgescreven is; dat de overheid derhalve moet geacht worden verzoekster effectief de gelegenheid te hebben gegeven om nuttig voor haar belangen in deze zaak op te komen, ook al heeft verzoekster nagelaten van de verschillende haar geboden gelegenheden gebruik te maken;

Overwegende, wat de «andere inspectieverslagen» aangaat waarnaar in de inleiding van het bestreden besluit verwezen wordt, dat uit het onderzoek van het administratief dossier blijkt dat het gaat om verslagen die vóór het verslag van 13 mei 1969 werden opgesteld en die geen gegevens bevatten welke, met betrekking tot de professionele bekwaamheid van verzoekster, niet in het verslag van 13 mei 1969 vermeld staan; dat die gegevens niet alleen niets doen weten dat met de inhoud van het verslag van 13 mei 1969 in strijd komt, maar dat ze integendeel verschijnen als illustraties van wat in het verslag van 13 mei 1969 vermeld staat; dat in die omstandigheden het feit dat die «andere verslagen» niet aan verzoekster werden ter kennis gebracht, geen grond tot ongeldigverklaring van de bestreden beslissing kan opleveren; dat het middel niet gegrond is;

Overwegende dat verzoekster in een tweede middel stelt dat de rechtens vereiste feitelijke grondslag die nodig is om haar in het belang van de dienst uit haar ambt te kunnen ontheffen en haar ter beschikking te kunnen stellen, niet kan geacht worden in werkelijkheid voorhanden te zijn; dat zij in dat verband doet gelden dat zij dertig jaar dienst heeft en dertig jaar geschikt werd bevonden om haar taak te vervullen, zodat als onwaarschijnlijk voorkomt de vaststelling dat zij plots, na al die jaren, pedagogisch ongeschikt zou zijn;

Overwegende dat het inspectieverslag van 13 mei 1969 een reeks feiten doet kennen die behoren tot degene die moeten geacht worden door een minister in redelijkheid als feitelijke grondslag in aanmerking te mogen worden genomen om tot de professionele ongechiktheid van een onderwijzer te besluiten en hem in het belang van het onderwijs ter beschikking te stellen; dat het feit dat verzoekster gedurende dertig jaar geschikt geacht zou geweest zijn, niet belet dat ze na die dertig jaar dienst kan bevonden worden ongeschikt te zijn: dat het middel niet gegrond is;

Overwegende dat verzoekster ook nog machtsafwendend als annulatiegrond aanvoert in zover ze voorhoudt dat de «minister door vertoogster... ter beschikking te stellen... de hem door de wet verleende bevoegdheid van haar wetmatig doel heeft afgewend»; dat verzoekster er echter nergens toe gekomen is te preciseren welk onwettig doel de

minister dan wel zou hebben beoogd, terwijl zij ook geen enkele concrete aanwijzing heeft verstrekt, die zou moeten geloofwaardig maken dat de minister een ander doel heeft nagestreefd dan ervoor te zorgen dat behoorlijk onderwijs zou worden verstrekt in een school waarvan de getuigschriften door het Rijk worden erkend en waaraan door het Rijk subsidies worden uitgekeerd; dat het middel niet in aanmerking kan worden genomen.

(Verwerping — kosten ten laste van verzoekster).

NOOT. — 1. Het arrest *Lion* consacreert het algemeen beginsel van behoorlijk bestuur «audi et alteram partem»: «Wanneer een overheid t.a.v. een persoon, die in haar dienst is, een maatregel neemt welke de ambtelijke situatie van die persoon op grond van hem als tekortkomingen aangerekende feiten in ongunstige zin wijzigt, is zij verplicht die persoon vóór de beslissing genomen wordt in de gelegenheid te stellen op nuttige wijze voor zijn belangen op te komen met betrekking tot de determinerende motieven die haar tot het nemen van de ongunstige beslissing aanzetten.»

Dit arrest is derhalve een voortzetting van de stellingname die voor het eerst doorschemerde in het arrest nr. 12.082 inzake Zeippen, d.d. 1 december 1966, waarin de Raad van State van oordeel was dat een maatregel van in disponibiliteit stelling wegens ambtonthefing in het belang van de dienst, die geen tuchtmaatregel is, niet mag worden genomen, gelet op de ernstige gevolgen ervan, zonder dat betrokkene zich nader heeft kunnen verklaren omtrent de feiten welke de bevoegde overheid in aanmerking neemt om de maatregel te bevelen.

Dit standpunt werd opnieuw, ditmaal met klem, geponeerd in het (tweede) arrest *Lamalle* d.d. 5 februari 1970, waarin de Raad van State het bestaan erkent van «de regel van goed bestuur en billijke rechtspleging volgens welke tegen niemand een ernstige maatregel, ook al is het geen tuchtmaatregel, kan worden uitgevaardigd tenzij de betrokkene is gehoord en dus de kans heeft gehad oortoe te zetten waarom de overwogen maatregel uit het oogpunt van het belang van de dienst niet verantwoord is — een regel die geenszins verward mag worden met het beginsel van het recht van verdediging in straf- en tuchtzaken». Opvallend is hierbij dat dit arrest een van de weinige is waarin het begrip «regel van goed bestuur» expliciet voorkomt.

T.a.v. het arrest *Vandezande* d.d. 13 januari 1971 kon twijfel rijzen nopens de evolutie van de rechtspraak van de Raad van State op dit vlak (zie mijn noot in *R.W.*, 1971-1972, 153-155 en de repliek van *Vandezande* in *R.W.*, 1971-1972, 681-686). In het arrest *Lion* wordt nu het beginsel opnieuw duidelijk geadstrueerd, in een in zorgvuldig uitgekozen bewoordingen opgestelde formulering.

Het algemeen beginsel van behoorlijk bestuur «audi et alteram partem» is toepasselijk wanneer:

1. De ambtelijke situatie van een persoon wordt gewijzigd in *ongunstige* zin. Dit is logisch; een wijziging in gunstige zin brengt geen nadeel toe, zodat de betrokkene er geen belang bij heeft vooraf te worden gehoord.

2. De wijziging ingegeven is «op grond van hem als tekortkomingen aangerekende feiten».

Op het eerste gezicht, is ook dit aspect volkomen sluitend. De regel «audi et alteram partem» mag niet overtrokken worden. Hij geldt slechts m.b.t. gepersonaliseerde maatregelen. Een voorbeeld ter verduidelijking. De eenvoudige verplaatsing van de kantoren van een openbare dienst van bvb. de Wetstraat te Brussel naar het Manhattan Center te Brussel kan voor een ambtenaar reeds een wijziging in ongunstige zin zijn van zijn ambtelijke situatie, omwille van een langere verplaatsing naar en van het werk. Meer nog, elke belastingverhoging betekent voor elke belastingplichtige een wijziging in ongunstige zin. En

elk verbruiker lijdt onder een toelating tot optrekking van de maximumprijs van een bepaald produkt. Het ware in strijd met de bestuursefficiëncy, en met het gezond verstand, dat in zulke gevallen alle betrokkenen vooraf formeel zouden moeten worden gehoord. De hantering van een algemeen beginsel van behoorlijk bestuur mag niet uitmonden in chicane of in het verlammen, althans afremmen, van de normale werking van het bestuur.

Het arrest Lion beperkt dan ook zeer terecht de draagwijdte van de regel « audi et alteram partem » tot maatregelen met een geïndividualiseerd karakter. Nochtans zou de letterlijke hantering van de formulering « op grond van hem als tekortkomingen aangerekende feiten » ertoe kunnen leiden dat geen hoorplicht wordt erkend bij ontheffing uit een functie, waarvan de titularis afzetbaar is « ad nutum » — b. vb. provinciegouverneur (arrest Lamalle); regeringscommissaris bij een openbare instelling (arrest Vandezande) —, wanneer deze ontheffing geschiedt op andere gronden dan persoonlijke tekortkomingen, b.vb. een gemis aan « communion de pensée » tussen de ambtenaar, die het voorwerp uitmaakt van de ontheffingsmaatregel, en zijn opdrachtgever(s). Dit zou dan toch weer een achteruitgang betekenen t.a.v. het tweede arrest Lamalle. Hierbij mag echter niet uit het oog worden verloren dat een arrest van de Raad van State in een concreet geval wordt gewezen en de formulering ervan derhalve op dat geval is geaxeerd, zodat extrapolaties met de nodige omzichtigheid hoeven te geschieden. De diverse arresten van de Raad van State moeten in hun samenhang worden geïnterpreteerd, wanneer men algemene regels eruit wenst af te leiden.

Met dit voorbehoud, kan volledig worden ingestemd met de stellingname van het arrest Lion t.a.v. het algemeen beginsel van behoorlijk bestuur « audi et alteram partem », d.i. de hoorplicht.

* * *

2. Het arrest Lion is verder ook nog interessant om een tweede aspect, met name de waarde van de z.g. « pseudo-wetgeving ».

De overheid bepaalt vaak vooraf de criteria die zij in de toekomst zal hanteren bij de uitoefening van haar bevoegdheid (inzonderheid op het vlak van de uitoefening van de hiërarchische macht, de tuchtregeling, het bestuurlijk toezicht en de subsidiepolitiek).

Zulke « beleidsnormen » of « pseudo-wetgeving » werden voordien reeds door de Raad van State toelaatbaar geacht (Raad van State, 9 mei 1949, nr. 43 inzake Cassiman; 4 maart 1955, nr. 4128 inzake C.O.O. Paturages; 29 februari 1969, nr. 13.418 inzake Boucique — bekendmaking van criteria voor goedkeuring van benoemingen). Het arrest Lion ligt in dezelfde lijn.

De waarde van pseudo-wetgeving berust op het beginsel van de rechtszekerheid, inzonderheid op de leer van het gewekte vertrouwen (L.P. Suetens, Algemene rechtsbeginselen en algemene beginselen van behoorlijk bestuur in het Belgisch administratief recht, *T.B.P.*, 1970, p. 379-396, t.a.v. p. 387, nr. 17). « De burger (en ook de bestuursorganen zelf) moeten redelijkerwijs kunnen vertrouwen op een vaste gedragslijn van de overheid en op de verwachting dat de overheid, gelet op haar uittalingen of gedragingen, in de toekomst een bepaald beleid zal gaan voeren ». (D.H.M. Meuwissen, *Rechtsvinding en Staatsrecht*, Zwolle, 1971, p. 38).

Het weze echter aangestipt dat zulke beleidsnormen in wezen niet bindend zijn; een administratieve beslissing, in de uitoefening van een discretionaire bevoegdheid genomen, is onvoldoende gemotiveerd door een eenvoudige verwijzing naar de beleidsnorm (Raad van State, 30 mei 1963, nr. 10.057 inzake Pirmez). « Het is inderdaad in vele gevallen verantwoord vaste bestuurspraktijk als rechtsbron

te aanvaarden, maar dit inzicht onttaardt in functionalisme of pragmatisme, wanneer men iedere vorm van overheidspraktijk a priori als pseudo-wetgeving kwalificeert. Men zou dan immers afzien van enige toetsing van kwaliteit of inhoud van die praktijk en uitsluitend meten aan het belang van het functioneren zelf. Wij zien dan een tautologisch gebeuren, waarin het functioneren als maatstaf voor zijn eigen functioneren wordt genomen. » (Meuwissen, *op. cit.*, p. 39).

Over het geheel van het probleem, leze men F. Debaedts en J. van der Hoeven, *Preadvies over pseudo-wetgeving*, Zwolle, 1966; F.H. van der Burg, *Toezeggingen en pseudo-wetgeving in het administratief recht*, preadvies Ned. Ver. Rechtsvergelijking, 1970.

Prof. Dr. L.P. Suetens.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e Kamer. — 17 april 1972.

Voorzitter: M. Maréchal.

Raadsheren: MM. R. Van Leckwijck en Jans.

Advocat-generaal: M. Dijkmans.

Advocaat: Mr. Ewald Vlassak, balie Leuven.

Verbetering van akte van de burgerlijke stand.

Indisch kind, geadopteerd door Belgische ouders — onzekerheid nopens plaats van geboorte — ontstentenis van akte van geboorte.

Bevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg van de laatste woonplaats van de belanghebbende om vonnis uit te spreken dat in de plaats komt van nietbestaande akte van geboorte.

Toepassing art. 46 B.W. en art. 1383 G.W. Nietigheid van vonnis waartegen beroep, ingevolge verzuim oproeping voorzien bij art. 1384 G.W. Nietigheid wegens schending van algemeen rechtsprincipe dat de rechten van de verdediging dienen geëerbiedigd te worden. Het uit te spreken vonnis is in die aangelegenheid een declaratief vonnis van de burgerlijke stand.

Overschrijving van het beschikkend gedeelte van het arrest in de registers van de burgerlijke stand bij overhandiging aan de ambtenaar van de burgerlijke stand.

Verhaegen-Ringoet.

Verzoekschrift.

.....
dat bij vonnis van de Jeugdrechtbank te Leuven, dd. 10 maart 1971, de wetting door adoptie door verzoekers gedaan, bij akte verleden door de heer Vrederechter van het Eerste kanton te Leuven, dd. 29 september 1969, van de minderjarige Charles Ashley Jan Kris, geboren te Bombay op 4 april 1967, werd gehomologeerd;

dat dit vonnis kracht van gewijsde heeft verworven en dat het beschikkend gedeelte van voormeld vonnis overgeschreven werd in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente Winksele;

dat vertogers ten aanzien van de geadopteerde, bekleed zijn met de rechten van de ouderlijke macht;

dat de wetting door adoptie aan het geadopteerde kind en zijn afstammelingen hetzelfde statuut en dezelfde rechten en verplichtingen verleent als die welke zij zouden hebben indien het kind geboren was uit het huwelijk van degenen die het door adoptie hebben gewettigd;

dat een door adoptie gewettigd kind de nationaliteit van de man verwerft (zie Tijdschr. voor Priv. Recht, 1970, nr. 4, blz. 391; zie ook Rechtsleer in deze uitgave geciteerd, o.m. Hambye, Parl. Besch. Sen., 1966-67, nr. 358 van 4-11-1967);

Aangezien het geadopteerde kind thans genaamd Charles Ashley Jan Kris Verhaegen, geboren is te Bombay op 4 april 1967;

dat deze geboortedatum uit geen enkele authentieke akte blijkt;

Aangezien nooit een akte van geboorte werd opgesteld, zodat vertogers huidig verzoekschrift instellen ten einde een vonnis te bekomen dat in de plaats komt van de ontbrekende akte van geboorte;

Wat de bevoegdheid betreft.

Aangezien in geval van het ontbreken van een akte van de burgerlijke stand, de vordering dient ingeleid te worden voor de Rechtbank van eerste aanleg van het arrondissement waarin de gemeente gelegen is waar het verzuim tot stand kwam (zie Chauveau, Prof. de Toulouse, avocat au Conseil d'Etat et à la Cour de Cassation, Suppl. aux lois de la Procédure civile de G.L.J. Carré, utig. Bruylant, Brussel, 1867 — ce supplément contient la législation et la jurisprudence de Belgique de 1851 à 1865 — zie Question 2893);

dat de vordering moet worden ingesteld voor de rechtbank waar de eisende partij woonachtig is, indien de eiser de gemeente niet kent waar het verzuim ontstond, bij voorbeeld wanneer het gaat over een geboorteakte en de eiser niet weet waar hij geboren werd (« si le demandeur ignore la commune, par exemple s'il s'agit d'un acte de naissance et que le demandeur ignore l'endroit où il est né, la demande doit être portée devant le tribunal du domicile du réclamant ». Chauveau O.C.; zie ook Zwendelaer, pag. 110, nr. 1.049, rect. d'acte d'état civil; Cass. 4-7-1889, Pas. I, 269; Gent 25-7-1912, Pas. II, 225; Luik 8-3-1921, Pas. II, 132);

Aangezien de rechtbank zelfs bevoegd is en mag tussenkomen in geval het een akte betreft die normalerwijze moest worden opgesteld in het buitenland, door buitenlandse ambtenaren, wanneer deze ook in België had kunnen ingeschreven worden, zoals bij voorbeeld een geboorteakte (zie Trib. civ. de Charleroi, 6-7-1905, Pas. III, 311);

dat, indien het geadopteerde kind, zelfs voor de procedure tot wettiging door adoptie, in België zou zijn geboren, de geboorteakte moest worden opgesteld door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de plaats waar het kind geboren is.

Wat de rechtspleging betreft.

Aangezien, overeenkomstig het advies van « Le Conseil d'Etat du 8e Brumaire, an XI », de rechtspleging tot verbetering van de akte van de burgerlijke stand zich alleen opdringt wanneer het nodig is een akte te verbeteren in de enge zin van het woord; doch ook om een akte te vervangen die niet werd opgesteld, of om een nieuwe akte of een vernieuwd of verloren register te vervangen;

Aangezien, in casu, de Rechtbank van eerste aanleg geroepen is om een niet-bestaande akte te vervangen, om zich werkelijk in de plaats te stellen van de ambtenaar van de burgerlijke stand, om een niet-bestaande of ontbrekende akte op te stellen, zodat de gerechtelijke beslissing die dient uitgesproken te worden niet moet worden beschouwd als een vonnis dat de akte van de burgerlijke stand verbetert, doch wel als een vonnis dat in de plaats komt van een akte van de burgerlijke stand (zie De Page, Tome I, 455: aussi les décisions judiciaires qui interviennent ne constituent-elles pas à proprement parler des jugements rectificatifs, mais bien des jugements déclaratifs d'état civil);

Aangezien de vonnissen die een verbetering van de akte van de burgerlijke stand bevelen, en deze die in de plaats komen van niet-bestaande akten, geregeld worden volgens dezelfde beginselen, zodat zowel de ene als de andere begrepen zijn onder de benaming van vonnissen tot verbetering van de akten van de burgerlijke stand (Zie Rolland & Wouters, « Le guide pratique de l'officier de l'état civil », 1963, nr. 128: Le jugement ordonnant la rectification d'un acte de l'état civil et celui ordonnant la rectification d'un registre où un acte a été omis, sont régis par les mêmes principes. On les comprend, l'un et l'autre sous la dénomination de jugements de rectification).

Belang van het bestaan van een geboorteakte.

Aangezien het bestaan van een akte van geboorte van zeer groot belang is;

dat een rechtsonderhorige in zeer verschillende aanlegenheden verplicht wordt een akte van geboorte voor te leggen, bij voorbeeld bij afsluiten van huwelijk, procedure tot echtscheiding, homologatie wettelijk beschermd diploma, enz.);

dat ook voor beroepsmogelijkheden het voorleggen van een akte van geboorte soms noodzakelijk is;

Aangezien derhalve de minderjarige er alle belang bij heeft een vonnis te bekomen dat in de plaats komt van de akte van geboorte, die nooit werd opgesteld;

Om die redenen,

Behage het de rechtbank,

De mededeling van onderhavig verzoekschrift en de stukken tot staving van de vordering, aan het Openbaar Ministerie te bevelen en één der rechters te benoemen om advies uit te brengen;

Dienvolgens te bevelen dat huidig vonnis ter vervanging van de akte van geboorte van Charles Ashley Jan Kris Verhaegen, geboren op 4 april 1967, zal overgeschreven worden in de lopende registers van de ambtenaar van de burgerlijke stand der gemeente Winksele, door de ambtenaar van de burgerlijke stand, onmiddellijk en uiterlijk binnen de veertien dagen nadat het hem ter hand zal worden gesteld en dit overeenkomstig art. 101 B.W.

Vonnis.

Burgerlijke Rechtbank te Leuven

1e Kamer. — 18 oktober 1971.

Gezien het hierbijgaand verzoekschrift en de erbij gevoegde stukken;

Gezien het gunstig advies van de heer Wilfried De Roeck, substituut-procureur des Konings, dd. 16 september 1971;

Gehoord heden de heer rechter Jean Catfolis in zijn verslag;

Gezien de artikelen 46, 99 en 101 van het Burgerlijk Wetboek en 1383 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek;

Gelet op de artikelen 41-2-9 en 35 der wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken;

Overwegende dat vertogers bij akte dd. 29 september 1969, gehomologeerd op 10 maart 1970 bij vonnis van de Jeugdrechtbank te Leuven, het kind Charles Ashley Jan Kris hebben geadopteerd; dat zij beweren dat dit kind te Bombay (India) werd geboren op 4 april 1967 en, zonder het bewijs ervan te leveren, dat van zijn geboorte geen akte werd opgesteld in de registers van de burgerlijke stand; dat zij de rechtbank verzoeken om een vonnis uit te spreken dat zou vaststellen dat het kind te Bombay werd geboren op 4 april 1967 en aan de ambtenaar van de bur-

gerlijke stand van hun woonplaats, de gemeente Winksele, zou bevelen het beschikkend gedeelte van het vonnis over te schrijven in de daartoe bestemde registers ;

Overwegende dat uitsluitend bevoegd is om over de verbetering van een akte van de burgerlijke stand uitspraak te doen, de Rechtbank van eerste aanleg van het rechtsgebied waar de akte werd opgemaakt ; dat dezelfde regel moet toegepast worden wanneer een akte van de burgerlijke stand ontbreekt en dat het verzuim bij vonnis moet aangevuld worden ;

Overwegende dat een geboorteakte moet opgesteld worden door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de plaats waar de bevalling plaats had (art. 55 B.W.B.), doch dat de rechtspraak en de rechtsteele aannemen dat, indien de plaats van de bevalling niet gekend is, de Rechtbank van eerste aanleg van de woonplaats van de belanghebbende bevoegd is om de geboorte vast te stellen ;

Overwegende dat vertogers zelf verklaren dat het kind te Bombay in Indië werd geboren, dit is buiten het rechtsgebied van het gerechtelijk arrondissement Leuven ; dat in deze omstandigheden de rechtbank van Leuven niet bevoegd is om zijn geboorte vast te stellen ;

Om deze redenen,

Wijst vertogers van hun verzoek af ;

Veroordeelt ze tot de door hun gedane gerechtskosten.

Arrest.

Gehoord het verslag gedaan door de heer Raadsheer Jans in raadkamer op 20 maart 1972 ;

Gezien het gelijkvormig afschrift van het vonnis gewezen op 18 oktober 1971 door de Rechtbank van eerste aanleg te Leuven, waarvan geen kennisgeving wordt overgelegd en waartegen hoger beroep, regelmatig naar vorm en tijd, werd ingesteld op 12 januari 1972 ;

Overwegende dat appellanten, die van Belgische nationaliteit zijn, bij akte dd. 29 september 1969 voor de vrederechter van het 1e kanton Leuven verleden, de minderjarige Charles Ashley Jan Kris gewettigd hebben door adoptie ; dat deze wettiging door adoptie gehomologeerd werd bij vonnis van 10 maart 1971 van de Jeugdrechtsbank te Leuven hetwelk tevens gezegd heeft dat het kind voortaan de naam Verhaegen zal dragen ; dat het blijkt dat dit vonnis kracht van gewijsde bekomen heeft en dat het beschikkend gedeelte ervan in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente Winksele overgeschreven werd ; dat het kind bijgevolg de Belgische nationaliteit verkregen heeft, bij toepassing van artikel 3bis van de samengeschiede wetten over de nationaliteit ;

Overwegende dat appellanten, aanvoerende dat er nooit een akte van geboorte van het kind opgesteld werd, op 28 juni 1971 een verzoekschrift nedergelegd hebben ten einde een vonnis te bekomen dat in de plaats van de ontbrekende akte van geboorte zou komen en in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente Winksele, waar zij met het kind hun woonplaats hebben, zou overgeschreven worden ;

Overwegende dat de eerste rechter dit verzoek heeft afgewezen onder de motieven dat de rechtbank van Leuven niet bevoegd was om de geboorte van het kind vast te stellen ;

Overwegende dat appellanten de nietigheid van het vonnis opwerpen om reden dat zij, in strijd met artikel 1384 van het Gerechtelijk Wetboek, niet opgeroepen werden om te verschijnen ten einde opheldering te geven op de zitting waarop de aangewezen rechter verslag moest doen ;

Overwegende dat er inderdaad in het dossier geen spoor te vinden is van een oproeping van appellanten tot ver-

schijning op gezegde zitting en het vonnis geen melding maakt van hun verschijning ;

Overwegende dat gezegde oproeping door artikel 1384 van het Gerechtelijk Wetboek niet uitdrukkelijk op straffe van nietigheid voorgeschreven wordt ; dat verzoekers echter, bij gebrek aan oproeping, in de onmogelijkheid werden gesteld hun stelling voor de eerste rechter te verdedigen, hoewel zij daartoe wettelijk gerechtigd waren ; dat het vonnis dienvolgens nietig moet verklaard worden wegens schending van het algemeen rechtsprincipe dat de rechten van de verdediging dienen geëerbiedigd te worden ;

Overwegende dat het kind geen akte van geboorte bezit ; dat zijn identiteit, geboorteplaats en -datum enkel blijken uit een attest opgesteld, om bij ontstentenis van een akte van geboorte te dienen, door Sr. Shalini Kamath, assistant superintendant van St. Catherine's Home, Andhesi, Bombay, India, die voorheen de bewaking had over het kind, dat nadien aan de hoede van appellanten werd toevertrouwd ; dat dit attest bevestigt dat het kind gekend was als Charles Ashley Jan Kris, en voor zover men het weten kan, geboren was in Bombay, India, rond 4 april 1967 ;

Overwegende dat de geboorteplaats en -datum van het kind bijgevolg niet met zekerheid gekend zijn ;

Overwegende dat de verbetering van de akten van de burgerlijke stand geregeld wordt door artikel 46 van het Burgerlijk Wetboek en artikelen 1383 en volgende van het Gerechtelijk Wetboek ; dat er aanleiding tot verbetering bestaat niet alleen wanneer een akte moet verbeterd worden, in de eigelijke betekenis van het woord, doch ook wanneer in de vervanging moet voorzien worden van een niet-bestaande akte ; dat het uit te spreken vonnis, in die laatste aanlegenschap, een declaratief vonnis van burgerlijke stand is ; dat zulks namelijk het geval is wanneer iemand geen burgerlijke stand heeft ; dat dan aangenomen wordt, in de mate waarin dit volstrekt noodzakelijk is, dat een vonnis aan de onbekende burgerlijke stand een voorlopige burgerlijke stand mag substitueren, welke de akte van geboorte zal vervangen en op de registers zal overgeschreven worden ; dat ook dan de procedure tot verbetering van de akten van de burgerlijke stand moet gevolgd worden ;

Overwegende dat de rechtbank van het arrondissement waarin de akte opgesteld werd of had moeten opgesteld worden bevoegd is om de verbetering te bevelen ; dat echter wanneer de gemeente waar de akte had moeten opgesteld worden niet kan bepaald worden, het de rechtbank van de laatste woonplaats van de belanghebbende is welke bevoegd is ;

Overwegende dat vermits ter zake de plaats van geboorte, alwaar de akte van geboorte had moeten opgesteld worden, niet gekend is, de Rechtbank van eerste aanleg te Leuven, in het arrondissement waarvan het kind zijn woonplaats heeft, bevoegd was om uitspraak te doen over het verzoek ;

Overwegende dat zowel de openbare orde als het private belang van het kind volstrekt vereisen dat het een identiteit zou hebben, welke uit de registers van de burgerlijke stand zou blijken ;

Overwegende dat het verzoek dienvolgens dient ingewilligd te worden zoals hierna bepaald ;

Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 ;

Gehoord, in raadkamer, het eensluidend advies van de heer advocaat-generaal Dykmans ;

Ontvangt het hoger beroep ;

Verklaart het bestreden vonnis nietig ;

En opnieuw recht doende ;

Zegt voor recht dat de Rechtbank van eerste aanleg te

Leuven bevoegd was om uitspraak te doen over het verzoekschrift van appellanten ;

Zegt voor recht :

Dat in India, denkkelijk te Bombay op 4 april 1967, geboren werd uit onbekende ouders een kind van het mannelijk geslacht dat de voornamen kreeg : Charles Ashley Jan Kris;

Beveelt dat het beschikkend gedeelte van onderhavig arrest zal overgeschreven worden in de registers van de burgerlijke stand van de gemeente Winksele zodra het zal worden overhandigd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand ;

Laat de kosten in beide instanties ten laste van appellanten.

HOF VAN BEROEP TE GENT

1e Kamer. — 19 november 1971.

Voorzitter : M. Vanparijs.

Raadsheren : MM. Van Bever en Van Balberghe.

Advocaat-generaal : M. Stevigny.

Advocaten : Mrs. Denys (Brussel), Carnewal (Gent) en Van de Perre loco Boudolf (Brugge).

Akte van beroep. — Vermelding der grieven. — Gebrek aan schade. — Kort geding. — Bevoegdheid voorzitter. — Tucht sanctie tegen onderwijzer. — Overschrijding maximum-duur. — Gebrek aan motivering. — Scheiding der machten belet niet de bevoegdheid van de Voorzitter in kort geding.

Gerechtigd Wetboek - Akte van Beroep - Vermelding dag en uur van verschijning en der grieven - In casu geen nietigheid noch schade - Scheiding of onafhankelijkheid der Machten - Onrechtmatige krenking of bedreiging met krenking van subjectieve rechten - Bevoegdheid van de Voorzitter in kortgeding om bij hoogdringendheid voorlopige maatregelen te nemen.

Tucht sanctie - Geen jurisdictionele handeling van het bestuur - Bevoegdheid van de rechterlijke macht.

Tucht sanctie - Schorsing van een gemeenteonderwijzer - Onwettigheid zo de maximumduur wordt overschreden.

Tucht sanctie - Motivering - Niet-vermelding der feiten - Onrechtmatigheid.

Noë t./ Gemeente Damme.

Advies van het Openbaar Ministerie

I. De feiten en de rechtspleging.

Noë Antoon is onderwijzer in en tevens schoolhoofd van de gemeentelijke jongensschool te Damme. Op 20 februari 1969 ontving hij, in deze laatste hoedanigheid, een brief van de firma Traen te Brugge waarbij hij verzocht werd een niet betaalde factuur, wegens het leveren van mazout te vereffenen. Alhoewel deze brief hem al te klaarblijkelijk bij vergissing geadresseerd werd, nu de gemeentelijke jongensschool te Damme niet met voormelde brandstof kan verwarmd worden, behield hij dat schrijven, waarin hij het bewijs meende te vinden dat de Burgemeester, of iemand van het gemeentebestuur, zijn persoonlijke aankopen van mazout door de gemeente zelf liet betalen, voor zich tot in augustus 1970, tijdstip waarop hij het aan een derde overhandigde die er fotoafdrukken liet van maken en deze laatste, in het vooruitzicht van de nakende gemeenteraadsverkiezingen, met

een kwetsend commentaar voor het gemeentebestuur, aan de bevolking van Damme deed uitdelen.

Na de verkiezingen, die succesvol verliepen voor datzelfde gemeentebestuur, werd Noë Antoon, op grond van voormelde handelwijze, disciplinair vervolgd en werden hem successief, overeenkomstig de bepalingen van artikel 74, par. 1, 2 en 3 van de wet van 29 mei 1959, de volgende tuchtstraffen opgelegd :

1. *de afzetting*, bij beslissing van de gemeenteraad van 23 november 1970, doch deze beslissing werd, bij besluit van de Bestendige Deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen dd. 31 december 1970, niet goedgekeurd.

2. *De afzetting*, bij beslissing van de gemeenteraad van 16 februari 1971, die evenmin door de Bestendige Deputatie werd goedgekeurd (besluit van 18 maart 1971).

3. *De afzetting*, bij beslissing van de gemeenteraad van 6 april 1971, waaraan de Bestendige Deputatie evenmin haar goedkeuring gaf (besluit van 13 mei 1971).

4. *De schorsing*, met beroving van wedde, voor de duur van vier maanden, ingaande op 1 juni 1971, bij beslissing van de gemeenteraad van 1 juni 1971, goedgekeurd door de Bestendige Deputatie op 17 juni 1971.

Tegen deze tuchtstraf stelde Noë Antoon, die *in feite* sedert 16 februari 1971 uit zijn ambt ontzet is, op 7 juli 1971 hoger beroep in bij de Koning, doch tot nu toe werd over dit rechtsmiddel geen beslissing genomen.

Op 22 juli 1971 liet hij echter de gemeente Damme vóór de Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brugge, recht sprekend in kort geding, dagvaarden ten einde te horen bevelen : « in hoofddorde, dat de beslissing van de gemeenteraad van 1 juni 1971 niet voorlopig zal ten uitvoer gelegd worden, of in ondergeschikte orde dat de schorsing met vier maanden moet aangerekend worden op de feitelijke verwijdering uit het ambt sinds 16 februari 1971 ».

Tevens vroeg hij dat hem « akte zou gegeven worden dat hij de rechtsgeldigheid van het besluit van 1 juni 1967 volstrekt betwist en dat hij voorbehoud maakt voor de vergoeding van alle schade die hij heeft opgelopen naar aanleiding van al de te zijnen opzichte getroffen onwettige beslissingen ».

Deze rechtsvordering steunt hoofdzakelijk zoals verder nader zal toegelicht worden, op de bewering dat de gemeente Damme, bij het treffen van de tuchtstraf van 1 juni 1971 (de schorsing, met beroving van wedde gedurende vier maanden, van 1 juni 1971 af), een onwettige beslissing nam die, t.a.v. de private belangen en rechten van Noë Antoon, als een « *voie de fait* » moet aanzien worden waarvan de nadelige gevolgen voorlopig door de burgerlijke rechter, in kort geding, moeten verhinderd worden.

Daartegenover is de gemeente Damme van oordeel dat de berechting van deze aanspraak niet in de materiële bevoegdheid valt van de burgerlijke rechter nu het hier om een loutere administratieve aangelegenheid gaat, van jurisdictionele aard, waarmede deze laatste, omwille onder andere van het grondwettelijk beginsel van de scheiding der machten, zich niet mag inlaten.

Deze zienswijze werd door de eerste rechter bijgetreden en in zijn bevelschrift van 5 augustus 1971 verklaarde hij zich onbevoegd om over de *rechtsvordering* van Noë Antoon te beslissen.

Tegen dit bevelschrift, dat hem niet betekend werd, stelde deze laatste, bij deurwaardersakte betekend op 27 augustus 1971, hoger beroep in.

* * *

II. Betreffende de ontvankelijkheid van het hoger beroep.

T.a.v. de bepalingen van de artikelen 1039, 1051 en 1060 gerechtelijk wetboek is dit rechtsmiddel ontvankelijk.

Geïntimeerde is nochtans van oordeel dat het, om een andere reden, niet mag ontvangen worden, meer bepaald omdat de akte van hoger beroep de grieven niet opgeeft welke tegen het aangevochten bevelschrift worden aangevoerd, zoals artikel 1057, 7° gerechtelijk wetboek het, op straffe van nietigheid, vereist.

Deze exceptie lijkt mij echter, om de volgende twee redenen, niet gegrond.

1) Zoals reeds werd aangestipt heeft de eerste rechter de beide aanspraken van appellant verworpen, uitsluitend omdat het onderzoek van de «voie de fait», waarop deze eisen steunen, «de grond van de zaak aanraakt en ingevolge de scheiding der machten, buiten de bevoegdheid valt van de Voorzitter van de rechtbank, zetelende in kort geding, die niet bij machte is de bestreden beslissing van de gemeenteraad te wijzigen». Welnu deze stelling wordt mijns inziens voldoende gekritiseerd in de beroepsakte door de overweging «dat de handelwijze van de gemeente Damme een «voie de fait» uitmaakt die door de Voorzitter in kort geding moet gecensureerd worden en dit om het even of het beroep bij de Koning gegrond of ongegrond wordt verklaard».

Deze overweging resumeert in enkele woorden de stelling van appellant, zoals hij ze vóór de eerste rechter breedvoerig in zijn conclusies uiteengezet had, en laat derhalve aan duidelijkheid niets te wensen over.

2) Artikel 861 gerechtelijk wetboek laat alleen aan de rechter toe een proceshandeling nietig te verklaren, zelfs zo zij op straffe van nietigheid opgelegd wordt, indien het aangeklaagde verzuim of de aangeklaagde onregelmatigheid de belangen schaadt van de partij die de exceptie opwerpt (cons. Van Reepinghen, Verslag over de gerechtelijke hervorming, boek I, blz. 353). Nu de beroepsakte van appellant onder meer de hierboven vermelde overweging bevat, waarin de stelling van appellant, die aan geïntimeerde goed bekend was, geresumeerd wordt, kan mijns inziens niet aanvaard worden dat de belangen van deze laatste zouden geschaad geweest zijn door de wijze waarop appellant zijn grieven kernachtig in zijn akte van hoger beroep heeft aangehaald.

III. Ten gronde;

Zoals reeds blijkt uit hetgeen voorafgaat, strekt de rechtsvordering van appellant er hoofdzakelijk toe de voorlopige uitvoering van de schorsing die tegen hem uitgesproken werd bij beslissing van de gemeenteraad van 1 juni 1971, goedgekeurd door de Bestendige Deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen op 17 juni 1971, provisoir op te heffen (of te bevelen dat deze schorsing zal aangerekend worden op de *feitelijke* ontheffing uit zijn ambt die hij sedert 16 februari 1971 onderging). Hij is inderdaad van oordeel dat voormelde beslissing, nu zij geen rekening hield met deze *feitelijke* ontheffing, doch de bevolen schorsing van vier maanden integendeel volledig liet aanvangen van 1 juni 1971 af, door deze *onwettige* en *onvoorzichtige* beschikking, zijn private belangen, en meteen de rechten die de wet hem verleent ter vrijwaring van deze belangen, derwijze heeft gekrenkt dat deze aantasting een gekarakteriseerde «voie de fait» uitmaakt waarvan de nadelige gevolgen door de burgerlijke rechter en *voornamelijk door de rechter in kort geding*, zo hij ertoe verzocht wordt, op grond van de voorschriften die hem door artikel 107 van de Grondwet en door andere wetsbepalingen worden opgelegd, moeten verhinderd worden, ten einde te voorkomen dat deze nadelen, in afwachting van een definitieve beoordeling door de bevoegde bestuursinstanties van de administratieve beslissing die ze veroorzaakte niet meer zouden kunnen hersteld worden.

appellant heeft kunnen krenken. Zo deze zienswijze echter niet mocht bijgetreden worden dan lijkt het haar dat de eerste rechter er materiëel niet toe bevoegd was haar beslissing van 1 juni 1971 op welke wijze ook te censureren niet alleen omdat zij als een *administratieve jurisdictionele beslissing* moet aangezien worden en de grondwet noch de wet, aan de burgerlijke rechter toelaten het gezag van het gewijsde van dergelijke op het administratief plan soevereine beslissingen te miskennen, doch tevens omdat, zelfs zo het jurisdictioneel karakter van deze beslissing niet mocht aanvaard worden, de burgerlijke rechter er niet toe bevoegd is, wegens het grondwettelijk beginsel van de scheiding der staatsmachten, de uitvoering van louter administratieve overheidsbeslissingen zoals de onderwerpelijke, op welke wijze ook actief te verhinderen.

Op grond van de argumenten die in deze beide tegenstrijdige stellingen worden vooropgezet, behoort het ons derhalve te onderzoeken:

a) vooreerst of de beslissing van geïntimeerde dd. 1 juni 1971 al dan niet van aard is, door haar *onwettige* of *onvoorzichtige* beschikking, de private belangen en meteen de subjectieve rechten van appellant te krenken;

b) daarna, zo deze krenking vaststaat, of deze beslissing van jurisdictionele aard is en om die reden aan de actieve censuur van de burgerlijke rechter moet onttrokken worden;

c) tenslotte, zo zij niet van administratieve jurisdictionele aard is, of zij, als louter administratieve overheidsbeslissing, door de burgerlijke rechter actief kan gecensureerd worden en op welke wijze.

A. Is de beslissing van 1 juni 1971 derwijze rechtsgeldig dat zij de belangen van appellant niet krenkt?

Appellant is de mening toegedaan dat zulks niet het geval is. De gemeenteraad had moeten rekening houden, bij de bepaling van de schorsing van vier maanden van 1 juni 1971 af, met het *feit*, dat *wettelijk onmogelijk kan verantwoord worden*, dat appellant sedert 16 februari 1971 *in werkelijkheid* uit zijn ambt ontslagen werd. Door te beslissen dat de schorsing volledig zal aanvangen van 1 juni 1971 af, heeft de gemeenteraad niet alleen de *feitelijke* schorsing, die appellant sedert 16 februari 1971 *onwettig* onderging buiten beschouwing gelaten, doch in werkelijkheid een schorsing van 7 maanden en half toegelaten die derhalve de maximum termijn van 6 maanden, veroorloofd door de wet, overschreed.

Daartegenover is geïntimeerde van oordeel dat haar beslissing van 1 juni 1971 genomen werd binnen de perken van de wet, zowel wat haar bevoegdheid als wat de pleegvormen, de toegelaten sanctie en de voorlopige uitvoering ervan betreffen. Nu de ontheffing van appellant uit zijn ambt sedert 16 februari 1971 eveneens wettelijk verantwoord was daar de afzetting, krachtens artikel 74, par. 3, 2de lid van de Wet van 29 mei 1959, *voorlopig moet uitgevoerd worden*, behoorde het haar niet met deze «*feitelijke*» ontheffing rekening te houden.

Het komt mij voor dat de stelling van geïntimeerde niet gegrond is.

Vooreerst lijkt het mij twijfelachtig dat de opgelegde schorsing, zoals de afzetting, steeds voorlopig *moet* uitgevoerd worden (contra A. Vander Stichele «Lager Onderwijs» Adm. Lexicon, blz. 64, nr. 94). Artikel 74 van de wet van 29 mei 1959 voorziet inderdaad *alleen* de voorlopige uitvoering voor de *afzetting*.

Weliswaar kan de gemeenteraad de termijn van de schorsing op die wijze bepalen dat hij, zoals in casu, een aanvang neemt op het ogenblik van de beslissing zelf,

Daartegenover is geïntimeerde van oordeel dat haar beslissing van 1 juni 1971 volledig beantwoordt aan de vereisten gesteld door de Wet, zodat zij, *althans op dit stuk*, onmogelijk de private belangen en de rechten van doch in dit geval stelt de gemeente zich aan moeilijkheden bloot wanneer de voogdijoverheden (de Bestendige Deputatie en (of) de Koning) de uitgesproken schorsing niet goedkeuren (zie op. cit. nr. 94). Het behoort derhalve aan de gemeenteraad zeer voorzichtig te zijn wanneer hij de onmiddellijke uitvoering van de schorsing oplegt.

Deze voorzichtigheid drong zich in zake des te meer op dat appellant sedert 16 februari 1971 *in feite* uit zijn ambt verwijderd werd en geen *wettelijke* beslissingen van de gemeenteraad voorhanden zijn om deze feitelijke ontzettingstermijn van 3 maanden en half (vóór 1 juni 1971) *in rechte* te verantwoorden. Zo iedere afzettingsbeslissing krachtens de wet, voorlopig diende uitgevoerd te worden, dan kan deze uitvoering nochtans slechts *in rechte* verantwoord worden, wanneer deze afzettingsbeslissing voldoet aan de geldigheidsvoorwaarden waaraan zij door de wet wordt onderworpen, meer bepaald het naleven van de vereiste pleegvormen en de volstrekt noodzakelijke goedkeuring ervan door de Bestendige Deputatie. Welnu, de beslissing van 16 februari 1971 werd niet goedgekeurd omdat een essentiële geldigheidsvoorwaarde, meer bepaald het verhoor van appellant, niet vervuld werd, zodat deze beslissing, en de voorlopige uitvoering die er aan gegeven werd, t.a.v. de wet als onbestaande moet aangezien worden. Hetzelfde geldt trouwens, doch om andere redenen, voor de beslissing van 6 april 1971. Deze beslissing van ontzetting werd niet goedgekeurd door de Bestendige Deputatie, omdat de getroffen sanctie te zwaar was. Nu deze tuchtmaatregel als niet verantwoord verworpen werd, kan de voorlopige uitvoering ervan meteen evenmin als gerechtvaardigd aangezien worden. De feitelijke schorsingen waartoe beide verworpen beslissingen van afzetting hebben aanleiding gegeven zijn derhalve, bij gebrek aan wettelijke grondslag, arbitrair. Het behoorde aan geïntimideerde hiermede rekening te houden bij de bepaling van de schorsing van vier maanden die zij op 1 juni 1971 en vanaf deze datum oplegde. Door zulks niet te doen heeft zij het mogelijk gemaakt dat appellant *in feite* meer dan zes maanden geschorst is geweest, wanneer de Wet het maximum van de schorsing op zes maanden bepaalt (artikel 74, par. 3, 3de lid).

In dit opzicht strookt de beslissing van 1 juni 1971 derhalve niet met de wet of althans met de geest van de wet en zij voldoet evenmin aan de essentiële vereisten van voorzichtigheid waaraan de handelingen van de administratie evenzeer als diegene van de burgers zelf onderworpen zijn (zie Cass. 7 maart 1936 en voornamelijk 26 april 1963, R.C.J.B. 1963, blz. 93 en 116 met commentaar van Prof. Dabin ; Dabin en Lagasse - Examen de Jurisprudence 1959 - 1963, nr. 75, R.C.J.B. 1964). Dat appellant hierdoor in zijn private belangen benadeeld werd, meer bepaald t.a.v. de betaling van de wedde en van alle andere financiële voordelen waarop hij aanspraak mocht maken alsmede t.a.v. de wijze waarop de tucht te zijnen opzichte toegepast werd (zie Hof van Beroep Brussel, 5e Kamer, arrest van 28 februari 1948 in zake Eschweiler, Recueil de jurisprudence du droit administratif de la Belgique, 1946 - 1948, 1948, blz. 33 met noot van Prof. J. Lespès ; Cambier C., Principes du contentieux administratif, 1961, b. I, blz. 256, 257 en 258) lijkt mij onbetwistbaar, evenzeer trouwens als de krenking van de rechten welke de wet hem, ter vrijwaring van deze belangen toekent. Het laat mijns inziens evenmin twijfel dat deze krenking de feitelijkheid of «voie de fait» uitmaakt, waarop appellant zijn rechtsvordering steunt (zie over het begrip «feitelijkheid» J. Delva, Tijdschrift voor privaatrecht, 1967, nrs. 74, 75 en 76 met zijn referenties).

II. Is de beslissing van 1 juni 1971 van jurisdictioele aard?

Het belang van deze vraag ligt hierin dat algemeen aanvaard wordt, zelfs door diegenen die van oordeel zijn dat de burgerlijke rechter er toe bevoegd is de uitvoering van administratieve handelingen of beslissingen op een brede actieve wijze te verhinderen telkenmale dat zij een erkend burgerlijk subjectief recht ernstig in het gedrang brengen, dat deze censuur echter volstrekt uitgesloten is wanneer het om een beslissing gaat die kennelijk en wettelijk van jurisdictioele aard is. Nu artikel 93 van de Grondwet inderdaad aan de wetgever toelaat administratieve rechtscollege's op te richten of aan administratieve overheidsorganen een rechtsprekende bevoegdheid te verlenen en deze administratieve rechtscollege's of organen, in de uitvoering van hun specifieke rechtsprekende functie's zoals de gewone hoven en rechtbanken, aan de voorschriften van artikel 107 van de Grondwet onderworpen zijn, valt het inderdaad niet in de bevoegdheid van deze laatste burgerlijke rechtsinstantie's de uitvoering van de jurisdictioele beslissingen van de administratieve rechtscollege's of andere organen met rechtsprekende bevoegdheid op welke wijze ook te censureren. De beslissingen van deze laatste instantie's zijn inderdaad, zo zij gewezen worden binnen het raam van de bevoegdheden welke de wet hen toekent, met het gezag van het gewijsde bekleed en dit gezag is bindend voor de gewone rechtscollege's zo de wet hen niet uitdrukkelijk belast, in een bepaalde stand van de procedure, er kennis van te nemen (zie de conclusies van Advocaat-generaal R. Hayoit de Termicourt, Cass. 12 maart 1942, Arresten van het Hof van Verbreking, 1942, blz. 23, 24 en 25 en het arrest zelf ; Errera, Traité de droit public belge 1918, blz. 267, par. 173 ; A. Vander Stichele, «De exceptie van onwettelijkheid, Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen, 1954, blz. 187 en volgende ; J. Delva, «Het rechtstreeks bestrijden van overheidsdaden voor de burgerlijke rechtscollege's», Tijdschrift voor privaatrecht, 1967, blz. 392 en 393 ; A. Mast, «Overzicht van het Belgisch administratief recht», 1962, nr. 351, blz. 347 en 348 »).

Is de beslissing van 1 juni 1971 van jurisdictioele aard?

Ik meen van niet. Zij lijkt mij een loutere *overheidsbeslissing* te zijn, meer bepaald een eenzijdige beslissing die de overheid (in casu de gemeenteraad) trof, krachtens de bevoegdheid die de wet haar toekent op het stuk van de benoemingen en van de tucht die zij, t.a.v. haar ondergeschikten, moet kunnen laten gelden. Het feit dat deze tuchtactie aan wel bepaalde regelen onderworpen is, waaronder diegene die het verdedigingsrecht vrijwaren wel de voornaamste zijn, verleent aan deze eenzijdige overheidsbeslissingen niet het karakter van jurisdictioele beslissingen. Een orgaan dat vervolgt en tevens zelf over deze vervolging beslist, is uiteraard geen *rechtsprekend* orgaan, meer bepaald een orgaan dat op *een soevereine wijze* een betwisting *berecht*, die haar door de belanghebbende wordt overgelegd in uitvoering van een jurisdictioele opdracht die het van de wet verkreeg. Welnu, de tuchtbeslissingen van de gemeenteraad zijn geen soevereine beslissingen die over een *geschil* statueren waarin de gemeenteraad geen partij is. De gemeenteraad is partij in zake en zijn tuchtbeslissingen hebben geen enkel soeverein karakter nu zij, in bepaalde gevallen (bv. de afzetting) ambtshalve aan de *goedkeuring* van het eerste *voogdijorgaan* van de gemeente, de Bestendige Deputatie, *moeten* onderworpen worden en in andere gevallen, zoals in zake, aan de *goedkeuring* van datzelfde voogdijorgaan kunnen onderworpen worden. De Bestendige Deputatie heeft, inderdaad niet het recht de genomen tuchtbeslissing te *wijzigen*, zo-

dat haar tussenkomst evenmin van jurisdictionele aard is (zie hierover A. Vander Stichele, « Lager Onderwijs », Adm. Lexicon, nr. 92 en de voetnoot 153 bis met haar verwijzing naar het arrest van de Raad van State dd. 3 februari 1966 in zake Thomsin ; en zie tevens *over de kenmerken van de jurisdictionele beslissingen van de tuchtstraf*, A. Mast, « Overzicht van het Belgisch administratief recht », nr. 124, blz. 105, 4) ; C. Cambier, « Principes du contentieux administratif », t. 2, blz. 313 en 315 alsmede 368 in fine ; zie eveneens t. 1, blz. 114, 120, 123 en 147).

III. Kon de eerste rechter de uitvoering van de beslissing van de gemeenteraad van 1 juni 1971 verhinderen en kon hij het gebeurlijk doen op de wijze zoals appellant het vraagt ?

Rechtsleer en rechtspraak zijn het er thans doorgaans over eens dat de burgerlijke rechter er niet alleen toe bevoegd is, doch tevens er toe *verplicht* is, op grond van de bepalingen van de artikelen 92, 93 en 107 van de Grondwet, de uitvoering te verhinderen « inter partes » van een daad of van een beslissing van de administratie, waardoor bepaalde door de wet gevrijwaarde rechten van diegene tegen wie deze daad gesteld of deze beslissing getroffen werd, *gekrenkt of ernstig* in het gedrang gebracht worden. De burgerlijke rechter moet zich echter bij de uitvoering van deze taak, onthouden van iedere beslissing die rechtshandelingen of materiële handelingen impliceert welke *tot de specifieke bevoegdheid van de administratie behoren*. Het grondwettelijk beginsel van de scheiding der machten verbiedt hem inderdaad niet dat hij zich uitspreekt over de krenking van subjectieve rechten waaraan de administratie zich, door welke bestuurshandeling ook, zou schuldig gemaakt hebben (het is integendeel een specifieke taak die hem door de Grondwet wordt opgedragen), doch wel dat hij zich *in de plaats* van de administratie zou stellen om haar eigen voorbehouden taken uit te voeren.

In dezelfde gedachtengang *moet* de rechter in kortgeding de nodige maatregelen treffen om de uitwerkselen van voormelde bestuursdaden of beslissingen voorlopig onmogelijk te maken, ten einde te voorkomen dat de nadelen, die ontstaan zijn uit de « *voie de fait* » die gepleegd werd op subjectieve rechten welke de wet verdedigt, onherstelbaar zouden worden (zie J. Delva, Tijdschrift voor privaatrecht, 1967, nrs. 170 en volgende, nr. 77 en volgende, met de geciteerde rechtsleer en rechtspraak ; Prof. Fr. De Visschere, « Gaat de burgerlijke rechtspraak naar een ruimere interpretatie van artikel 107 van de grondwet ? », Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en publiek recht, 1960, blz. 319, voornamelijk 322 en volgende ; Cyr. Cambier, op. cit., b. I, blz. 269 en volgende alsmede 373 en volgende ; Cyr. Cambier, « Aansprakelijkheid van de openbare besturen », Adm. Lexicon, blz. 103, voetnoot 402 ; Van Reepinghen, Verslag over de gerechtelijke hervorming, boek I, blz. 236).

Hoe kan de burgerlijke rechter de uitvoering van een administratieve beslissing of daad, waardoor persoonlijke rechten worden gekrenkt, t.a.v. *deze schending* (en niet op het *algemeen plan* indien deze beslissing of deze daad een algemene bestemming heeft) verhinderen ? Alle auteurs zijn het er over eens dat hij de schorsing van deze uitvoering (voorlopig) « inter partes » mag bevelen ; enkele zijn bovendien van oordeel dat hij zelfs de nietigheid van deze bestuurshandeling t.a.v. de betrokken partijen mag uitspreken (zie J. Delva, op. cit., nr. 172 en C. Cambier, voetnoot 402 hierboven aangehaald). Naar mijn oordeel wordt zijn bevoegdheid ten deze hoofdzakelijk gedetermineerd door de aard zelf van de bestuurshandeling waardoor bepaalde subjectieve rechten gekrenkt werden en door de wijze waarop hij deze krenking kan doen ophouden. In dit

verband behoort het hem te vermijden dat zijn beslissing al geldt ze slechts « inter partes », gebeurlijk in conflict zou kunnen komen met een beslissing van de Raad van State.

Daarom juist lijkt het mij niet aangewezen de bevoegdheid van de burgerlijke rechter ten deze op een algemene wijze te definiëren.

In zake komt het mij voor dat de aanspraak die appellant in ondergeschikte orde geformuleerd heeft, met name : « te horen zeggen dat de schorsing met vier maanden moet aangerekend worden op de feitelijke verwijdering uit het ambt sinds 16 februari 1961 » niet kan toegestaan worden daar zij Uw Hof verzoekt een beslissing te nemen die niet in uw bevoegdheid valt omdat zij betrekking heeft op de bepaling van de reële maatstaf van de toe te passen tuchtstraf en derhalve verband houdt met de betuigeling zelf van de gepleegde inbreuk.

De in hoofddorde geformuleerde aanspraak, met name : « te horen zeggen dat de beslissing van de gemeenteraad te Damme dd. 1 juni 1971 niet voorlopig zal ten uitvoer gelegd worden », kon de eerste rechter integendeel wel inwilligen.

Nu is deze aanspraak zonder voorwerp geworden daar appellant sedert 1 oktober jl. opnieuw de uitoefening van zijn ambt heeft hervat. Dit belet Uw Hof nochtans niet te verklaren dat deze aanspraak gegrond is en door de eerste rechter had moeten ingewilligd worden.

Conclusie

Het hoger beroep is ontvankelijk en grotendeels gegrond.

Gent, 21 oktober 1971
De Advocaat-generaal,
G. Stevigny.

Arrest

1. Bij beslissing van de Gemeenteraad van de gemeente Damme dd. 23 november 1970 wordt Antoon Noë, schoolhoofd aan de gemeentelijke jongensschool, uit zijn ambt ontzet ; bepaald wordt dat de ontzetting uitwerking zal hebben onmiddellijk na de goedkeuring door de hogere overheid. De beslissing vermeldt de feitelijke omstandigheden waarop de beslissing steunt, het stelt dat de betrokkene door die gedragingen « zijn waardigheid en plichtbesef als hoofdonderwijzer totaal in het gedrang heeft gebracht... en verspeeld ». Die beslissing wordt, bij besluit van de Bestendige Deputatie, niet goedgekeurd.

Bij beslissing van dezelfde gemeenteraad dd. 16 februari 1971 wordt Antoon Noë opnieuw ontzet met onmiddellijke en voorlopige tenuitvoerlegging. De Bestendige Deputatie beslist op 18 maart 1971 de ontzetting niet goed te keuren. Bij beslissing van dezelfde gemeenteraad dd. 6 april wordt nogmaals ontzetting uitgesproken tegen Antoon Noë. De Bestendige Deputatie treft op 13 mei 1971 een beslissing van niet-goedkeuring.

Bij beslissing van dezelfde gemeenteraad dd. 1 juni 1971 wordt schorsing uitgesproken tegen Antoon Noë voor een duur van vier maanden vanaf 1 juni 1971 en met onmiddellijke en voorlopige tenuitvoerlegging. De Bestendige Deputatie besluit tot goedkeuring van die beslissing op 17 juni 1971. Noë tekent hoger beroep aan bij de Koning op 7 juli 1971.

De beslissing van 1 juni 1971 werd genomen in geheime zitting. Zij vermeldt als enige motivering dat de gemeenteraad driemaal ontzetting uitsprak, dat telkens door de Bestendige Deputatie tot niet-goedkeuring beslist werd, dat de jongste beslissing van de Bestendige Deputatie (13 mei

1971) stelt dat de uitgesproken tuchtstraf van ontzetting niet in verhouding is met de «gewraakte handeling» van de betrokkene, dat de «gekende verkeerde handelingen van de Hr. Antoon Noë... niet ongestraft over het hoofd kunnen gezien worden».

2. Bij exploit dd. 27 juli 1971 vordert de partij Noë in kortgeding de beslissing van 1 juni 1971 «niet voorlopig ten uitvoer» te leggen of althans de verwijdering uit het ambt sinds 16 februari 1971 aan te rekenen op de schorsing van vier maanden.

De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg te Brugge, bij presidiaal bevel dd. 25 augustus 1971, verklaart zich onbevoegd om de betrokken beslissing van de gemeenteraad te wijzigen «zoals gevraagd zowel in hoofdorde als in ondergeschikte orde».

De partij Noë tekent hoger beroep aan op 27 augustus 1971 en laat de zaak op 31 augustus 1971 op de rol inschrijven.

Partijen hebben hun middelen en besluiten, het Openbaar Ministerie heeft zijn advies, in openbare rechtszitting voorgedragen.

De overgemaakte stukken werden door het Hof ingezien.

3. Het hoger beroep werd ter rechter tijd ingesteld.

Geïntimeerde roept de nietigheid in van de akte van beroep die dag en uur van verschijning vermeldt doch de grieven niet zou opgeven. Vooreerst blijkt daartegenover dat de akte van beroep de motivering van de oorspronkelijke dagvaarding herneemt en dat die motivering, waarin een krenking van een subjectief recht van appellant door een onrechtmatige handeling van de gemeenteraad van Damme wordt betoogd alsook de vraag om die krenking voorlopig te doen ophouden wordt gesteld. Genoegzame grieven inhoudt tot aanvechting van het vonnis van de eerste rechter. Daarnaast is de vereiste van 1057-7° in fine G.W. wel gesteld op straffe van nietigheid, doch tevens onderworpen aan 861 G.W.; anderzijds wordt geen schade bewezen in hoofde van geïntimeerde ingevolge de zo beweerde ontstentenis van motivering van de akte van beroep.

Het hoger beroep is dan ook naar de vorm regelmatig.

De principale eis van appellant tot stopzetting van ten uitvoerlegging van de schorsingsbeslissing dd. 1 juni 1971 wegens onrechtmatige krenking of bedreiging met krenking van zijn subjectieve rechten behoort tot de bevoegdheid van de rechterlijke macht overeenkomstig artikel 92 en 93 van de Grondwet; zover te dezen voorlopige maatregelen vereist zijn bij hoogdringendheid is de voorzitter in kortgeding bevoegd.

Die rechter handelt, bij het onderzoek en de beslechting van een daaromtrent opgeworpen geschil, niet in strijd met het principe van de scheiding van de machten en/of met de gemeentelijke autonomie. Hij neemt niet de taak op van de bestuurlijke overheid, hij verhindert niet dat de gemeenteraad de onderwijzer van de gemeenteschool benoemt, schorst of afzet, doch hij treedt louter op ter herstelling van de, door een als onrechtmatige daad voorkomende handeling van de gemeenteraad, veroorzaakte krenking of dreigende krenking van een rechtmatig belang van een procespartij. Hij stelt geen handeling die tot de bevoegdheid behoort van de bestuurlijke overheid: die overheid is niet bevoegd de geschillen tot herstelling van dergelijke krenking te behandelen en te herstellen (vgl. Delva, T.P.R. 1967, blz. 425-428; Cyr Cambier, Principes du Contentieux Administratif, I, blz. 256 en volg.). Dat hierbij enige wisselwerking tot stand komt tussen staatsmachten en tussen maatregelen die door elke macht binnen haar bevoegdheid getroffen worden is onvermijdelijk, het is niet strijdig met de splitsing van de machten of met de onafhankelijkheid

van de machten binnen hun opdracht (vgl. Wigny, Droit Constitutionnel, blz. 145-149).

Geïntimeerde voert aan dat de schorsingsbeslissing een jurisdictionele handeling uitmaakt vanwege de gemeenteraad en dat de rechterlijke macht deswege niet bevoegd is betreffende de vordering van appellant. Die aanvoering komt niet gegrond voor. Bij de schorsing zoals bij de benoeming van een onderwijzer van de gemeenteschool stelt de gemeenteraad een loutere overheidsdaad. Hij is partij bij de schorsing; bij hem wordt geen geschil aanhangig gemaakt; hij handelt niet als een rechtscollège dat uit een hem door de wetgever toevertrouwde macht een voor hem door partijen opgeworpen geschil souverain berecht (vgl. Cyr. Cambier, op. cit., I, blz. 113-147, alsook II, blz. 313 en volg.; Buttgenbach, Organisation et Moyens d'Action des Administrations Publiques, nummers 11, 12 en 540).

Ook indien men aanneemt dat het rechtmatig belang van appellant tot normale uitoefening van zijn carrière als schoolhoofd en tot bezoldiging in dit verband behoort tot de politieke rechten, het weze in de vorm van zogeheten «administratieve rechten» (vgl. Cyr. Cambier, op. cit., blz. 324 en volg.), dan nog blijft de rechterlijke macht bevoegd om het over die rechten door appellant opgeworpen geschil, te berechten vermits de wetgever dergelijk geschil niet toevertrouwd heeft aan een ander rechtscollège (vgl. Cass. 30 april 1965, Pas. 1966, I, 921).

Partijen zijn het er over eens dat appellant metterdaad de uitoefening van zijn ambt ontzegd werd vanaf 16 februari 1971 tot het einde van de termijn van vier maanden die aanvang op 1 juni 1971, dit beduidt in het geheel zeven en een halve maand. Wettelijk bedraagt de langste duur van schorsing zes maanden (74 K.B. van 20 augustus 1957); anderzijds is in onderwerpelijk geval geen geldig ontzettingsbesluit voorhanden gelet op de beslissing van niet goedkeuring die telkens getroffen werd door de Bestendige Deputatie.

De reeks beslissingen van de gemeenteraad, de eerste tot ontzetting de laatste tot schorsing van appellant, maken een samenhang van maatregelen uit die gezamenlijk de verwijdering uit zijn ambt van appellant tweewegbrachten en die ten aanzien van de duur van die verwijdering en de krenking van de rechtmatige belangen van appellant een onafgebroken uitwerking hadden.

Bij ontstentenis van geldige ontzetting wordt zodoende door de geïntimeerde en voor dezelfde feiten metterdaad een schorsing van appellant tweeweggebracht boven de wettelijk gestelde maximumduur.

Anderzijds duidt de schorsingsbeslissing de feiten niet aan waarop de maatregel steunt; zij vermeldt evenmin dat de gedraging van appellant een tekortkoming uitmaakt aan de verplichtingen van zijn ambt. De uiteenzetting van de feiten is belangrijk nu de schorsing niet mag herhaald worden wegens dezelfde feiten (74, § 3, K.B. van 20 augustus 1957). Algemeen wordt aanvaard dat de motivering een geldigheidsvereiste uitmaakt van de disciplinaire beslissing van de gemeenteraad (Vander Stichele, Adm. Lex. Lager Onderwijs, nummer 93).

Er zijn hieruit genoegzame aanwijzingen voorhanden van een onrechtmatig doen vanwege geïntimeerde tegenover appellant bij de verwijdering uit zijn ambt door de opeenvolgende beslissingen van ontzetting en schorsing vanaf 16 februari 1971, alsook bij de schorsingsbeslissing dd. 1 juni 1971. Te dezen dient nader bepaald te worden dat die beoordeling louter voorlopig is en geenszins voortloopt op een gebeurlijke definitieve beslissing over de grond van het geschil.

Door die voorlopig als onrechtmatig beschouwde gedraging werd schade berokkend aan appellant: hij werd verhindert zijn ambt normaal uit te oefenen en werd daarenboven van zijn wedde beroofd. Daarenboven kan hieruit gevaar ontstaan voor verdere krenking nu, bij ontstentenis

van motivering van de schorsingsbeslissing vooral in de omschrijving van de feiten waarop de schorsing steunt, een herhaling van de schorsing wegens dezelfde feiten in de hand gewerkt wordt.

Op 27 juli 1971, datum van het exploit van rechtsingang, bestond er hoogdringendheid verdere schade te voorkomen door de tenuitvoerlegging van de schorsingsbeslissing bij voorlopige maatregel te doen ophouden. De vordering van appellant dient ten aanzien van dit tijdstip beoordeeld te worden en komt te dien aanzien als gegrond voor.

Thans evenwel, ingevolge het tijdsverloop voortspruitend uit de behandeling van het geschil in twee instanties, is de schorsingstermijn verstreken en kan de stopzetting van tenuitvoerlegging geen nuttige uitwerking meer hebben zowel voor de loutere ambtsuitoefening als voor inhouding van wedde. De vordering valt derhalve zonder voorwerp uit.

Zulks verhindert niet dat geïntimideerde in het ongelijk gesteld wordt en dienvolgens in de kosten dient verwezen te worden.

Het hof beslist op die gronden, overeenkomstig het advies van advocaat-generaal Stevigny, met inachtneming van artikel 24 van de wet van 15 juni 1935 :

Het hoger beroep is ontvankelijk en gegrond,

Het aangevochten bevel wordt vernietigd en opnieuw wordt recht gedaan, de voorzitter in kort geding was bevoegd om kennis te nemen van de vordering van de partij Noë,

De hoofdvordering van die partij was gegrond, zij valt evenwel thans zonder voorwerp uit ;

Geïntimeerde wordt verwezen in de kosten van de twee instanties.

NOOT. — Dit arrest is definitief. Hieronder wordt het vernietigd bevel van de Voorzitter in Kort geding afgedrukt.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUGGE

Kort geding. — 25 augustus 1971.

Voorzitter : M. J. Soenen.

Advocaten : Mrs. Denys en Uyttersprot (Brussel), Carnewal (Gent) en Vander Perre loco Boudolf (Brugge).

Scheiding der machten. — Disciplinaire beslissing. — Voie de fait. — Raakt de grond van de zaak. — Onbevoegdheid van de voorzitter zetelend in kort geding.

De Voorzitter in kortgeding is niet bevoegd om een gemeenteraadsbeslissing waarbij een tuchtstraf wordt opgelegd te wijzigen enerzijds omdat het onderzoek van de geldigheid van de beslissing de grond van de zaak raakt en anderzijds omdat de staatsmachten gescheiden zijn.

Noë t./ Gemeente Damme.

Overwegende dat, bij beslissing van de gemeenteraad de gemeente Damme van 1 juni 1971, eiser Noë Antoon, onderwijzer-schoolhoofd dezer gemeente, wegens bepaalde gegronde of ongegronde handelingen, geschorst werd voor een duur van vier maanden uit alle ambten bij het gemeentelijk lager onderwijs te Damme ;

dat deze beslissing op 17 juni 1971 door de bestendige

deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen werd goedgekeurd ;

dat voormelde schorsing, die meer dan 6 dagen bedroeg, van rechtswege voor eiser weddeberoving heeft medegebracht ;

dat op 7 juli 1971 eiser bij de Koning beroep aantekende tegen de beslissing van de gemeenteraad te Damme ;

Overwegende dat de huidige vordering ertoe strekt om te horen zeggen voor recht :

— in hoofdde dat de beslissing van de gemeenteraad te Damme dd. 1 juni 1971 niet voorlopig zal ten uitvoer gelegd worden ;

— in ondergeschikte orde dat de schorsing met 4 maanden moet aangerekend worden op de feitelijke verwijdering van eiser uit het ambt sinds 16 februari 1971, die gebeurde ingevolge een beslissing van de gemeenteraad te Damme dd. 16 februari 1971 maar op 18 maart 1971 wegens bepaalde onregelmatigheden niet goedgekeurd werd door de bestendige deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen ;

Overwegende dat eiser de wettigheid van de beslissing van de gemeenteraad te Damme dd. 1 juni 1971 niet betwist noch kan betwisten ;

Overwegende dat eiser thans staande houdt dat hij het slachtoffer is geweest van een « voie de fait » vanwege de gemeente-overheid zodat de tegen hem genomen schorsingsmaatregel ongeldig of ongerond zou voorkomen ;

Overwegende dat het onderzoek dezer bewering de grond van de zaak raakt en ingevolge de scheiding der machten buiten de bevoegdheid valt van de voorzitter van de rechtbank, zetelend in kortgeding, die niet bij machte is de bestreden beslissing van de gemeenteraad te wijzigen ;

Om deze redenen :

Alle meeromvattende besluiten verwerpende als overbodig of ongegrond ;

Verklaren ons onbevoegd om wijzigingen aan te brengen aan de beslissing van de gemeenteraad te Damme, gedagtekend 1 juni 1971, zoals gevraagd zowel in hoofdde als in ondergeschikte orde ;

Geven akte aan verzoeker dat hij de rechtsgeldigheid van het besluit van 1 juni 1971 volstrekt betwist en voorbehoud maakt voor de vergoeding van alle schade die hij heeft opgelopen naar aanleiding van al de te zijnen opzichte getroffen onwettige beslissingen.

NOOT. — Elders in dit nummer wordt het arrest van het Hof van beroep te Gent dd. 19 november 1971 gepubliceerd waarbij bovenstaand bevel wordt vernietigd.

BOEKBESPREKING

Heineman (Fr.), *Der Richter und die Rechtsgelehrten.* — Eugen Diederichs Verlag, Düsseldorf, 1969.

Iconografische werken over het recht, de rechters, de rechtsboeken en de rechtsgeleerden verschijnen zelden, ook omdat ze zo kostelijk zijn. Naar ons weten zijn er in de Duitse taal gedurende deze eeuw slechts een tweetal verschenen, en toevallig van twee Zwitsers : Frans Heinemann (*Der Richter und die Rechtspflege in der deutschen Vergangenheit 1900*) en Hans Fehr (*Kunst und Recht, 1923*) ; verder gaf H. Kaspers een mooie studie uit over de oude rechtsboeken (*Vom Sachsenspiegel zum Code Napoleon, 1961*). Eindelijk bestaan er enkele kleinere studiën van Guido Kisch (New York).

Daar Heinemann onvindbaar was geworden, heeft de uitgeverij Eugen Diederichs, in het kader van een reeks over de beroepen, dat werk, het eerste dat over het rechtersambt in de duitssprekende landen verscheen, in fac-similé uitgave onder een nieuwe titel gebracht. De jurist Heinemann, bibliothecaris van de Bürgerbibliothek te Luzern, bekeek het door hem gekozen thema, zowel langs een cultuurhistorische als langs een rechtshistorische optiek. Zijn werk, dat nu 72 jaar oud is, heeft aan aantrekkelijkheid en aan ruimte van opvatting tot heden niets ingeboet. De 153 illustraties bemiddelen levendige indrukken uit de eerste hand. Met de rechters en advocaten werd tezelfdertijd het hele rechtsleven weergegeven vanaf de vroege Middeleeuwen tot aan de invoering van het Burgerlijk Wetboek (1896). Specifieke stadia in deze evolutie zijn de schepengerechten van Karel de Grote, de strijd van Eike von Repgau tegen het kanonieke recht, de oprichting van het Reichskammergericht door Maximiliaan I, dan Frederik de Grote, die als eerste de tortuur afschafte, eindelijk het Rousseauistische Natuurrecht en Napoleons Code Civil.

Heineman schetst hoe een gerechtelijke hiërarchie met een net met vele mazen de gemeenschap omspande, vanaf het koningsgerecht tot aan het dorpthing, van de operste rechter tot de laagste beul. De rechters en de « oordeelvinders » waren gedurende lange tijd twee verschillende personen. De procedure was in principe geldloos, wat niet hinderde dat zoen- en weergeld aan de rechters toekwamen. Aangemerkt is dat in 1311 in Halberstadt voor de eerste maal volgens het Romeinse ius recht werd gesproken: de eenvoudige schepene zag zich weldra door geleerde juristen vervangen, de schriftelijke procedure dook op en hiermee de periode van de akten.

« Curieuze » en zeldzame processen, veem- en heksenprocessen, alle mogelijke executiemethoden; verder vindt men ongekende gegevens nopens rechters en rechtsgeleerden in de volksmond, de eeuwige klacht over onrechtvaardige rechters, over omkoperij en over klassengerecht.

Een boek dat als geschenk en als verdiepende informatie voor elke jurist past!

Over het recht in de kunst en de juridische ikonografie bestaat in ons land helemaal niets. Wij hopen door de uitgave van een soortgelijk werk in 1973 een bestaande lakune aan te vullen.

L. Th. Maes.

Jacques de Suray, Vente et entreprise des immeubles. —

Commentaire de la loi du 9 juillet 1971. — Brussel, Etabl. E. Bruylant.

Dit onlangs bij de firma Ets. E. Bruylant te Brussel verschenen boek is, zoals uit de titel blijkt, een commentaar op de wet van 9 juli 1971 (Belg. St. 11 september 1971) die toepasselijk is op iedere overeenkomst tot eigendomsovergang van een te bouwen of in aanbouw zijnde huis, alsmede op iedere overeenkomst waarbij de verbintenis wordt aangegaan om een zodanig onroerend goed te bouwen, te doen bouwen of te verschaffen, mits, eensdeels, het huis of het appartement tot huisvesting of tot beroepsdoeleinden en huisvesting is bestemd en, anderdeels, de prijs in een of meer stortingen vóór de voltooiing van het gebouw moet worden betaald.

Zo artikel 1 van voormelde wet aldus de overeenkomsten omschrijft die, wegens het ontwerp ervan, onder de toepassing van die wet vallen (dus reeds het toepassingsgebied van de wet van 9 juli 1971 tot die omschreven overeenkomsten beperkt), dan bepaalt artikel 2 daarenboven dat die wet niet toepasselijk is op sommige zodanige overeenkomsten wegens de hoedanigheid van de personen die de overeenkomst sluiten (Nationale Maatschappij voor de

Huisvesting, Nationale Landmaatschappij en hun erkende maatschappijen, gemeenten, enz.).

Gemelde wet en het koninklijke uitvoeringsbesluit van 21 oktober 1971 (Belg. St. 4 november 1971) brengen grondige wijzigingen aan in de door het burgerlijk recht bepaalde regels inzake aard van de betreffende overeenkomsten en inhoud ervan, betaling, overgang van zakelijke rechten, overgang van het risico naar de bepalingen van de artikelen 1788 en 1789 Burg. Wetb., oplevering, vrijwaring en nietigheid.

Naar aanleiding van door sommige bouwmaatschappijen ondervonden betalingsmoeilijkheden, waardoor de voltooiing van de door hen op te trekken gebouwen in het gedrang werd gebracht, heeft de wetgever immers imperatieve bepalingen goedgekeurd met het oog op een doelmatige bescherming van de belangen van de verkrijgers. Aldus wordt elk beding dat strijdig is met de artikelen 3 tot 6 en 8 tot 11 van voormelde wet, alsook met de op die artikelen betrekking hebbende koninklijke uitvoeringsbesluiten, voor niet geschreven gehouden, dwz. dat genoemde teksten van openbare orde zijn. Verder heeft de niet-nakoming van de artikelen 7 en 12 en van de desbetreffende uitvoeringsbesluiten, hoewel niet van openbare orde, de nietigheid van de overeenkomst of althans van het met de wet strijdige beding tot gevolg. Bovendien worden de overtredingen van artikel 10 betreffende het eisen of het aanvaarden van betalingen gestraft met een gevangenisstraf van 8 dagen tot 1 maand en met een geldboete van 26 tot 200 fr. of met één van die straffen alleen.

De auteur merkt echter op, dat degene die zijn huis laat bouwen door afzonderlijke aannemers, niet door de gecommantarieerde wet wordt beschermd en dat, van hun kant, die afzonderlijke aannemers aan de door die wet opgelegde verplichtingen ontsnappen; doch dat de kunstmatige splitsing van een algemene overeenkomst in onderscheiden overeenkomsten, ten einde aan gemelde wet te ontsnappen, zonder uitwerking blijft, zodat de wet, de straffen, enz. toch toepassing zullen vinden.

Advocaat Jacques de Suray bezorgt met zijn « Vente et entreprise des immeubles » een overduidelijke en systematische studie van de wet van 9 juli 1971 en van het koninklijk besluit van 21 oktober 1971 — het koninklijk besluit van 1 juli 1969 tot bescherming van degenen die volkswoningen en ermee gelijkgestelde woningen verkrijgen of bouwen, wordt opgeheven — die van toepassing zijn op de met ingang van 1 januari 1972 ondertekende overeenkomsten, doch met dien verstande dat alleen de overeenkomsten die vóór 1 januari 1972 zijn gesloten en betrekking hebben op voltooide woningen, aan de nieuwe regeling ontsnappen.

Vermeld wordt bovendien dat gewezen stafhouder André Delvaux in zijn voorbericht het stelsel van de nieuwe wet uitstekend schetst en dat het werk, buiten de tekst van de gecommantarieerde bepalingen en een omstandige analytische opgave (waardoor opzoeken ten zeerste worden vergemakkelijkt), 6 nuttige bijlagen bevat, o.a. de besluitwet van 3 februari 1947 op de erkenning van aannemers, het koninklijk besluit van 24 april 1971 (waarbij het herhaaldelijk gewijzigde Regentbesluit van 29 maart 1947 wordt opgeheven) ter uitvoering van die besluitwet, de Belgische normen, de wetten van 24 december 1958 en van 15 december 1970 en de ministeriële omzendbrief van 25 april 1969 (die wetten en omzendbrief betreffen de uitoefening van werkzaamheden in verband met de gedocumentariseerde regeling).

Dit — zowel voor theoretici als voor practici — voortreffelijk werkinstrument kost 742 fr. (inclusief B.T.W.) voor België en 700 fr. (te vermeerderen met de verzendingskosten) voor het buitenland en zal voorzeker een welverdiend succes boeken.

Prof. Dr. F. Amerijckx.

MEDEDELINGEN

Nationaal Verbond van de Magistraten van Eerste Aanleg.

Jaarlijks congres te Charleroi op 27 en 28 oktober 1972.

Het congres omvat :

- a) een colloquium gewijd aan « De voorwaarden waarin de rechtzoekende toegang krijgt tot het rechtsgeding » ;
- b) de algemene ledenvergadering.

Iedereen mag aan het colloquium deelnemen. Verlenen hun medewerking : buitenlandse magistraten, rechters in sociale zaken, Prof. Boelhe, assistent van Prof. Storme van de R.U.G., de balie van Charleroi, alsmede afgevaardigden van de plaatselijke vakbonden en van gastarbeiders.

Programma van de werkzaamheden :

Vrijdag 27 oktober, 14 uur : Gelegenheid tot begroeting - Uitleiden van de inleidende referaten - Verdeling der deelnemers in commissievergaderingen. (Cafetaria van het gerechtsgebouw, 4e verdieping) ;

14.30 uur : Eerste commissie : « De toegang van de rechtzoekende tot het rechtsgeding naar aanleiding van de ervaring opgedaan in de Arbeidsrechtbanken » (vertegenwoordiging der partijen, inleiding van de vorderingen, procedurekosten). (Bibliotheek der Advocaten, 2e verdieping) ;

14.30 uur : Tweede commissie : « Informatie van de rechtzoekende - Kritisch onderzoek van de ondervinding opgedaan in Frankrijk, Nederland en in ons land ». (Zaal der algemene vergadering van de Rechtbank van eerste aanleg, 3e verdieping) ;

18 uur : Einde der commissievergaderingen.

Zaterdag 28 oktober, 9 uur : Bespreking van de moties ingediend door de commissievergaderingen. (Vergaderzaal van het « Institut National du Verre », 10, Boulevard Defontaine, naast het gerechtsgebouw). Er is gezorgd voor een simultaanvertaling ;

10.30 uur : Algemene vergadering van het N.V.M. (zelfde zaal) ;

12.30 uur : Aperitief aangeboden door het Verbond (Bibliotheek der Advocaten in het gerechtsgebouw) ;

13.30 uur : Lunch (in het restaurant van het gerechtsgebouw).

Agenda van de algemene ledenvergadering : 1) Administratief verslag ; 2) Financieel verslag ; 3) Jaarlijkse bijdrage ; 4) Verslag van de voorzitter ; 5) Verkiezing van de leden van het bureau ; 6) Wijziging van de statuten ; 7) Varia.

Een afzonderlijk programma wordt op 28 oktober ingediend voor de echtgenoten der collega's, evenals voor de buitenlandse delegaties :

9 uur : Bezoek van het nieuw gerechtsgebouw ; 10.30 uur : Bezoek van het « Institut National du Verre ».

Nuttige wenken :

1. De inleidende referaten zullen worden toegestuurd aan de collega's die er om verzoeken bij de heer Collinet, rechter in de Rechtbank van koophandel te Charleroi, 15, rue du Calvaire, 6060 Gilly. Telefoon 07/41.06.92.

2. Overeenkomstig de statuten zijn alle leden van het bureau ontslagnemend maar herverkiesbaar.

Het ware wenselijk dat de kandidaturen zo spoedig mogelijk aan de sekretaris, de heer J. Durant, onderzoeksrechter te Brussel, werden toegezonden en in ieder geval ten laatste op 28 oktober, vóór de aanvang van de algemene ledenvergadering.

3. Wie aan de lunch wenst deel te nemen zal zijn bijdrage in de onkosten (400 fr. per persoon, drank inbegrepen) willen overschrijven op postrekening 42.6792 van het Nationaal Verbond van de Magistraten van Eerste Aanleg — Gerechtsgebouw — Brussel. Inschrijving vóór 20 oktober is ten zeerste gewenst. De echtgenoten der collega's worden ook uitgenodigd op deze lunch.

4. Voor de overnachting van 27 op 28 oktober heeft de commissie van ontvangst contact opgenomen met het hotel « Le Méditerranée », (20, avenue de l'Europe, Charleroi, tel. 07/31.74.23). 1-persoonskamers : 450 fr., 2-persoonskamers : 550 fr., ontbijt, dienst en BTW inbegrepen. Anderzijds waren collega's uit Charleroi zo vriendelijk voor te stellen enkele magistraten bij hen thuis te logeren. Wie hierin belang stelt kan zich wenden tot de heer Collinet.

5. Alleen leden die hun bijdrage voor het (burgerlijk) jaar 1972 betaalden mogen deelnemen aan de algemene statutaire vergadering.

Rijksuniversiteit te Gent

Faculteit van de Rechtsgeleerdheid Colloquium « Grondbeleid en Huisvesting » 17 oktober 1972.

Universiteitstraat 2, Gent. — Voorzitter : Prof. Dr. R. Senelle ; Secretaris : A. Vanderstraeten. Tel. (09) 25.03.23.

9 u. 30 : Ontvangst van de deelnemers in het Peristilium van de Universiteit, Voldersstraat 9, Gent. Overhandiging van een map met de pre-adviezen. Koffie.

10 u. : Plenaire vergadering : Inleidende rede door de Voorzitter Prof. Dr. Robert Senelle.

10 u. 15 : Prof. Dr. L. Hendrickx : Raakpunten tussen grondbeleid en huisvesting.

10 u. 30 : Philippe Vanden Borre : Bestaande juridische middelen in dienst van het grondbeleid.

10 u. 45 : R. De Backer : Hedendaagse problemen in verband met de huisvesting.

12 u. : Aperitief en lunch in het Universitair Restaurant, Sint-Pietersnieuwstraat 41, Gent. (Aan de deelnemers zal een lunch-ticket overhandigd worden bij aankomst 's morgens).

14 u. : Sektievergaderingen.

A. Sektie Grondbeleid

Voorzitter : Prof. Dr. L. P. Suetens, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit te Leuven.

Preadviseur : Dhr. Philippe Vanden Borre, Inspecteur-generaal van het Ministerie van Openbare Werken, verbonden aan het Seminarie voor Bouwrecht van de R.U.G.

Leden : Dhr. Bob Cools, lector aan de V.U.B. : Schepen van de Stad Antwerpen voor ruimtelijke ordening en stedebouw ; Dhr. H. De Croo, hoogleraar aan de V.U.B. ; Prof. Dr. L. Hendrickx, docent aan de R.U.G. en Directeur-generaal van het Ministerie van Openbare Werken ; Dhr. Lode Van Craen, adjunct-kabinetschef van de Vice-Eerste Minister ; Dhr. J. Zwaenepoel, afgevaardigde-beheerder van het Studiebureau Mens en Ruimte.

B. Sektie Huisvesting

Voorzitter : Dhr. G. Breyne, Staatssecretaris voor huisvesting en ruimtelijke ordening.

Preadviseur : Dhr. Remi De Backer, adviseur bij het Kabinet van de Minister van Openbare Werken.

Leden : Dhr. Jacques Basyn, gewezen Minister, Voorzitter van het Centrum voor het aanmoedigen van het Spaarwezen en de onroerende beleggingen ; Dhr. Lucien Borgerhoff, adjunct-sekretaris-generaal van het Nationaal Instituut voor de huisvesting ; Dhr. Claude Putman, Sekretaris-generaal van de Gemeentedienst van België ; Dhr. Diederik van Puyvelde, Directeur van de Algemene Spaar- en Lijfrentekas ; Dhr. Paul Willemen, vertegenwoordiger van de Nationale Confederatie van het bouwbedrijf.

17 u. : Koffie.

17 u. 30 : Slotzitting : mededeling over het verloop van de besprekingen in iedere Sektie. Synthese door Prof. Dr. R. Senelle. — Slotrede door dhr. Jos De Saeger, Minister van Openbare Werken.

BALIELEVEN

Openingszitting Conferentie der Jonge Balie Kortrijk.

Op zaterdag, 30 september j.l., werd de reeks van openingszittingen 1972-1973 ingeleid door de Conferentie der Jonge Balie van Kortrijk.

De academische zitting, bijgewoond door talrijke prominenten, werd ingeleid door de voorzitter, meester Leo Mayens, waarna meester Bruno Van Dorpe het statuut van de B.R.T. belichtte, en stafhouder Beele hetzelfde onderwerp verder uitdiepte.

De teksten van deze spreekbeurten zullen in een volgend nummer van het R.W. gepubliceerd worden.

Een receptie besloot de namiddagactiviteit.

Van 8 uur af werd terug verzamelen geblazen in een restaurant op de Grote Markt, alwaar werd aangezeten aan het banket.

Kortrijk was zijn reputatie van culinaire heerlijkheid getrouwd.

De fijnste spijsen en dranken volgden elkaar in een bijzonder aangenaam ritme op, dit afgewisseld van zelfsprekend met tafelspeeches, de ene al korter dan de andere.

Eredeken De Gryse leidde zijn opvolger, deken Radelet, in op de hem eigen spitante wijze, waarna de nieuwe nationale deken, na er zijn spijt over uitgedrukt te hebben het Nederlands niet machtig te zijn, zijn maidenspeech in conferentieverband hield.

Er waren er enkelen die na het banket onmiddellijk huiswaarts gekeerd zijn...

J. D.

TIJDSCHRIFTEN

Verzameling der arresten van de Raad van State, jaargang 1972 - februari-maart.

Rechtspraak.

Jura Falconis, jaargang 1972 - nr. 5.

Editoriaal. — XXIXe Interuniversitair Rechtskongres. — Frank Hutsebaut, De voorlopige hechtenis als uitzonderings-toestand op het beginsel van de individuele vrijheid. — A.F. Wittockx, Voorlopige hechtenis en gevangeniswezen. — Mr. Guy Michel, Macht en onmacht van de advocaat in het gerechtelijk vooronderzoek. — Forumgesprek: De gerechtelijke praktijk inzake de voorlopige hechtenis. — W. Brosens, Voorlopige hechtenis en evolutie van het recht. — Prof. R. Declercq, Slotwoord.

Belgische Rechtspraak in Handelszaken, jaargang 1972 - nr. 11-12.

Rechtspraak.

Rechtspraak der Haven van Antwerpen, jaargang 1972 - nr. 3 & 4.

Aanvaring. — Aansprakelijkheid. — Commissionair-expediteur. — Rivierbevrachting. — Verantwoordelijkheid. Vervoer over de baan. — Wegvervoer. — Zeebevrachting.

Oriëntatie, jaargang 1972, nr. 7.

Ten geleide. — R. Bieseman, Enkele aspecten van de uitkeringsverzekering voor loontrekkenden. — M. Meererschaut, De paritaire comités. — Uit het Staatsblad. — Allerlei.

Nederlands Juristenblad, jaargang 1972 - nr. 31.

Mr. N. D. Jörg, De rechtspleging bij de land- en luchtmacht en het Europese verdrag. — Mr. F. de Graaf, Bewaren en bewaren is twee, of: Wat moet de ondernemer met artikel 6, lid 3 K? — Mr. A.P. Funke, Over deskundigenbewijs in rekestprocedures. — Mr. J.N.D.K. Kager, Berekening van verschuldigde rente- en aflossingstermijnen op « annuïteitsbasis » in akten van geldlening.

Weekblad voor privaatrecht, notaris-ambt en registratie, jaargang 1972, nr. 5184.

Prof. mr. C.A. Uniken Venema, Het bewind van de « trustee » bij obligatieleningen volgens het Gewijzigd Ontwerp voor het Derde boek N.B.W. (II, slot). — Prof. mr. H. Schuttevaer, Bij het afscheid van J. Klein als buitengewoon hoogleraar aan de Groningse universiteit. — Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen.

nr. 5185.

Prof. mr. J. Mannoury, Het onderhouden van sparende of « verspillende » kinderen door de ouders in verband met de kinderbijslag- en de belastingswetgeving. — Mr. J. van Slooten, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: Beslissingen inzake de Successiewet 1956 (II). — Tijdschriften. — Berichten en mededelingen.

Advocatenblad, jaargang 1972 - nr. 8.

In memoriam Jhr. Mr. G. W. van der Does. — Ten geleide. — Voorstel tot wijziging der advocatenwet. — H. J. Pot, Proeve ontwerp wijziging advocatenwet. — Ontwerp samenwerkingsverordening. — F. H. Kernkamp, Het ontwerp samenwerkingsverordening, nu reeds rijp voor vernietiging. — Ontwerp verordening op de praktijkvennootschap. — Disciplinaire beslissingen. — Verslag vergadering College van Afgevaardigden. — J. M. Middag, De nieuwe B.W.-bepalingen inzake huur en verhuur van woonruimte. — Nieuwe uitgaven. — Vergoeding aan toegevoegde raadsleden. — Varium.

S.E.W.-tijdschrift voor Europees en Economisch Recht, jaargang 1972 - nr. 7/8.

Berichten van de redactie. — Prof. dr. J. Matthijs, De wet van 14 juli 1971 betr. de handelspraktijken. — Mr. G. J. Linsen, Licenties en concurrentiepolitiek. — Jurisprudentie. — Boekbespreking. — Prof. mr. C. A. Uniken Venema, Van common Law en civil Law.

Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen, jaargang 1972 - Supplement 34.

Journal des Tribunaux, jaargang 1972 - nr. 4794.

Gérard Van Bommen, Quelques problèmes particuliers soulevés par la loi du 3 juillet 1971. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

nr. 4795.

Raymond Ledoux, La société anonyme européenne et l'état présent du droit communautaire des sociétés. — Arthur Fontigny, Commission consultative des bureaux des pays des Communautés européennes. — Jurisprudence. — Chronique Judiciaire.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités, jaargang 1972 - nr. 7.

Jurisprudence : Voirie. — Règl. général. — Règles usuelles. — Lésions matérielle. — Lésion physique. — Perte du père. — Chose jugée. — Art. 420. — Impôts sur les revenus. — Formation. — Compétence. — Prescription. — Responsabilité. — Lois coord. — Chemin du travail.

Mouvement Communal, jaargang 1972 - nr. 8-9.

Editorial. — La vie de l'Union. — Assemblées générales de l'Union des Villes et Communes belges (Bruxelles, le 7 juin 1972). — Le point de vue du Ministre de l'Intérieur concernant quelques problèmes communaux. — A. Godelaine, Une modification importante de la loi du 5 juillet 1954 relative à la pension des bourgmestres et échevins et à celle de leurs ayants droit. — A. Van Der Beken, Un projet de description numérique des cours d'eau. — Compte rendu de l'entretien entre le Ministre de l'Éducation nationale et une délégation de l'U.V.C.B. et de la C.P.E.O.N.S. — R. M. Horion, La situation juridique du personnel temporaire et l'enseignement communal. — M. Leroy, Le lavoir central du sud-ouest. — Législation-jurisprudence (annotées). — Chronique bibliographique. — Chronique « Assistance publique ».

Recueil Dalloz Sirey, jaargang 1972 - nr. 30.

Michel Vasseur, Quelle société européenne? — Jurisprudence. — Législation.

Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'Étranger, jaargang 1972 - nr. 4.

Jean-Claude Douence, La spécialité des personnes publiques en droit administratif français. — Jacques Grosclaude, Un vestige législatif : les limitations à la liberté d'association en Alsace et en Lorraine. — Jean-Paul Liminana, Yougoslavie ; la réforme constitutionnelle du 30 juin 1971. — Annexe : texte des nouveaux amendements. — Le referendum du 23 avril 1972. — Marcel Wanne, Notes de jurisprudence. — Conclusions des Commissaires du Gouvernement. — J. M. Aubry, Revue du jurisprudence administrative. — Bibliographie. — Thérèse Pinet, Index bibliographique.